

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Dúr Šarrukín- rekonstrukce asyrské lokality a
jejího politického významu**

Bc. Jakub Štádler

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

**Dúr Šarrukín- rekonstrukce asyrské lokality a
jejího politického významu**

Bc. Jakub Štádler

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Pecha, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád vyjádřil své díky PhDr. Lukáši Pechovi, Ph. D. za vedení mé práce, cenné podněty a rady, kterými přispěl ke konečné podobě textu. Dále děkuji Mgr. Kateřině Šaškové, Th.D. za ochotu a pomoc při shánění zdrojů. Děkuji svým rodičům za neutuchající podporu při mém studijním úsilí a v neposlední řadě děkuji také své báječné přítelkyni Tereze Čejkové za až neuvěřitelnou trpělivost při korekturách textu a snášení mých nervózních nálad během psaní této práce.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	POJEM STAROVĚKÉHO MEZOPOTAMSKÉHO MĚSTA	2
3	NÁSTIN HISTORICKÉHO POZADÍ LOKALITY	3
	3.1.1 Archeologické počátky lokality	4
	3.2 Sargon II	6
	3.3 Pozadí vzniku Dúr Šarrukínu	8
	3.3.1 Písemné prameny v areálu města	10
	3.4 Dúr Šarrukín jako součást Asyrské říše	12
4	PODOBA MĚSTA	15
	4.1 Hradby a brány	17
	4.2 Palác	18
	4.2.1 Paláce vysokých úředníků	22
	4.3 Chrámy	23
	4.3.1 Nabûuv chrám	28
	4.3.2 Šamašův chrám.....	29
	4.3.3 Sínův chrám.....	30
	4.3.4 Adadův chrám.....	30
	4.3.5 Chrám Ningal, Ninurty a Ey	31
	4.3.6 Chrám Sebittu.....	31
	4.3.7 Bít chiláni	31
	4.4 Obytná část města	32

5	POLITICKÝ VÝZNAM DÚR ŠARRUKÍNU	33
6	ZÁVĚR	36
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	38
8	RESUMÉ	39
9	PŘÍLOHY	40

1 ÚVOD

Tato práce si klade za cíl pokus o rekonstrukci asyrské lokality Dúr Šarrukín, a to převážně na základě písemných pramenů. Využity budou dopisy dostupné ze SAA¹, které nám ukazují různé detaily z chodu i stavby města a pomohou tak při dokreslení celkového dojmu ze starověké urbanistické lokality. Naštěstí pro soudobé badatele, se díky těmto dochovaným dopisům, můžeme dozvědět zajímavé informace, například z chrámu boha Nabû v Dúr Šarrukínu nebo dopisů od samotného Sargona II. svým kameníkům, kteří pracovali ve městě na býčích kolosech tamtéž. Tam, kde to nálezová základna a kontext dovolí, budou použity prameny archeologické ke komparaci pramenů písemných. Využity budou zejména informace z děl Orientálního institutu univerzity v Chicagu.

V úvodu práce bude stručně nastíněno pozadí historického vývoje, které vedlo ke vzniku lokality. Rekonstruována bude na základě archeologických pramenů celková podoba lokality. V práci se zaměřím na význačné městské budovy, jako jsou palác (s jeho zajímavou dispozicí v rámci města), chrámy, městské brány a hradby, zbrojnici a další význačné stavby.

Na základě celkové podoby města Dúr Šarrukín bude učiněn pokus zasadit ho do celkové kompozice Asyrské říše tak, aby bylo možné alespoň rámcově rekonstruovat jeho politický význam. Jelikož je lokalita jednoznačně multifunkčním objektem, bude učiněn pokus zhodnotit jednotlivé jeho atributy v rámci celkového kontextu asyrské říše té doby.

V závěru stručně shrnu dosažené poznatky a vyhodnotím rekonstrukci lokality a jejího politického významu.

¹ State Archives of Assyria

2 POJEM STAROVĚKÉHO MEZOPOTAMSKÉHO MĚSTA

Abychom pochopili, co pojem město znamenal ve starověké mezopotamské společnosti, musíme si uvědomit, jak komplexní objekt představoval. Na město, jakožto urbanistický celek totiž nelze pohlížet pouze z jednoho jediného úhlu pohledu, protože pak nám unikají cenné informace a jakákoliv interpretace pak postrádá patřičnou oporu v pramenné základně. Důležité, a poslední dobou badateli hojně využívané, je pojetí multidisciplinárního přístupu k řešení problému, o který se během své práce také pokusím.

Město v kontextu Mezopotámie mělo vždy zvláštní, výsadní postavení, a to napříč celou historií. Urbanismus obecně má v mezopotamském kontextu opravdu ohromnou tradici. Pro pochopení pojmu města bylo vytvořeno mnoho teorií, nicméně bylo by chybou domnívat se, že častý pohled, který srovnává město v kontextu řecko – římském, je stejným městem, které se odráží v kontextech mezopotamských. Musíme na tuto problematiku tedy nahlížet šířeji. Podle van de Mieroopa lze na Mezopotámii nahlížet jako na jeden kulturní okruh z hlediska městské kultury, ovšem s dílčími odlišnostmi týkající se Asýrie a Babylonie (van de Mieroop 1997, 249).

Starověký Blízký východ, mimo Mezopotámii samotnou, zahrnuje velký geografický prostor s mnoha regiony, které mají odlišné geografické podmínky: íránská náhorní plošina, arabské pouště, anatolské hory, levantské pobřeží Středozemního moře a egyptské nilské údolí. Každá z těchto oblastí má svá specifika, své specifické klimatické podmínky i kulturní pozadí. Města se však objevují ve všech těchto oblastech, v různých okamžicích v historii i v obdobích paralelních s Mezopotámií. Narozdíl od Mezopotámie samotné však nejsou města v těchto oblastech, tj. mimo samotné centrum území kontrolované Asyřany, tak zásadními a

dominantními prvky jako v Mezopotámii. V mnoha případech se zdá, že urbanismus byl v těchto regionech inspirován právě Mezopotámií, kde byl městský život nedílnou součástí její civilizace, potažmo jejího vidění světa, jakožto nebezpečného místa plného nejrůznějších nebezpečí, které začínaly hned za městskými hradbami (van de Mieroop 1997, 249). Ze samotné povahy mezopotamského myšlení je rozdíl v nahlížení na „město“ a „step“ jasně patrný už z textů mytologické povahy. Dá se tak říci, že periferní oblasti starověkého předního východu přejímali takové prvky, které byly považovány za symboly nositele civilizace, tj. zejména písmo a urbanismus.

Jako v mnoha jiných oblastech, i o oblasti urbanismu platí, že často postrádáme komplexní informace a studie. Často se tak musíme opírat pouze o zlomkovité poznání, které ale pak ztěžuje interpretaci.

3 NÁSTIN HISTORICKÉHO POZADÍ LOKALITY

Jelikož je stavba nového sídelního města celé říše závažným politickým rozhodnutím, pokládám za nutné zde nastínit, co stavbě samotné předcházelo a stručně představit panovníka, který projekt nového hlavního města asyrské říše zadal.

Dúr Šarrukín² je situován v dnešním severním Iráku cca 20 km severně od lokality Ninive. Je součástí takzvaného asyrského trojúhelníku, tvořeného oblastí mezi městy Aššur, Ninive a Arbela. Leží tedy v samotném jádru asyrské moci (viz obr. 1). Jak už název města

² Pevnost Sargona

napovídá, zadavatel práce na novém sídelním městě byl panovník Sargon II., král Asýrie. Ten dal v oblasti vesnice Magganubba vystavět nové město, které se stalo hlavním centrem jeho rozsáhlé říše. Ovšem důvody pro takové konání nejsou zcela jasné. Když Sargon II. usedl na trůn, mohl přemýšlet o tom, zdali je reálný požadavek na vytvoření nového administrativního centra mimo dosah starých a tradičních asyrských měst (Frame, Grant 1997, 295). Přesun hlavního města z tradičních asyrských městských center se jistě nemohl obejít bez odezvy, muselo mimo jiné jít i o velkou prestiž, spojenou s funkcí hlavního města.

Pokud se na takový čin podíváme z širšího, mezinárodního hlediska, tak musíme zohlednit toto. Vytvořením nového hlavního města mohl panovník ukázat svou sílu a bohatství, a rozšiřovat tak věhlas i reputaci celé říše. Z válečných zajatců nechal udělat dělníky, kteří začali pracovat na výstavbě nového hlavního města začátkem roku 717 př. n. l. Výstavba města, jakožto každého podobného dlouhodobého projektu, byla postupná a město samotné nebylo zcela dokončeno ani v době Sargonovy smrti roku 705 př. n. l. Poté Sinacherib, jeho syn, úspěšně přestěhoval hlavní město do Ninive, ale Dúr Šarrukín zůstal hlavním městem provincie, dokud nebyl úplně opuštěn, když se hroutila asyrská moc, kolem roku 612 př. n. l. Identita tohoto místa však nebyla vytracena z paměti lidí, jak dokládají pozdější historické zmínky. Například středověký arabský geograf Yaqut uvedl: „Město nazvané ruiny Sargonovy je situováno vedle současné osady Dúr Šarrukín“ (Frame, Grant 1997, 295).

3.1.1 Archeologické počátky lokality

Archeologické práce na této lokalitě začaly na počátku roku 1843 pod dohledem Paul-Émile Botty³, francouzského konzula a archeologa

³ 6. 12. 1802 – 29. 3. 1870

působícího v Mosulu (Gordon 1938). Po zklamání z téměř nulových nálezů během vykopávek v Kujundžiku⁴ Botta otočil svou pozornost právě k Dúr Šarrukínu, kde byly známy nálezy malovaných cihel, nálezy, které ohlašovali místní obyvatelé. Zde se jeho práce setkala s téměř okamžitým úspěchem. To jemu je připisován monumentální nález paláce asyrského krále Sargona II. Mezi lety 1843-1844 byla mimo jiné nalezena bohatá a objemná kamenná deska s ilustrací nebeských reliéfů, které byly namalovány na ohromných zdech paláce. Botta si ovšem myslel, že odkryl biblické město Ninive⁵ (Frame, Grant 1997, 295).

Archeologické výzkumy v Dúr Šarrukínu pokračovaly dále od roku 1852 francouzským archeologem Viktorem Placem⁶, který zde pracoval až do roku 1855. Ten odkryl palác s přibližně 200 místnostmi, našel kamennou desku s reliéfy a sochami⁷. Bohužel loď přepravující nálezy dolů po řece Tigris se na počátku své cesty do Paříže potopila blízko Qurna poté, co byla napadena rebelujícími kmeny. Naštěstí malby mnoha reliéfů a architektonické plány vytvořené Felixem Thomasem⁸ přežily a byly později publikovány. Ve vydání se objevily fotografie nejen archeologických nálezů z Dúr Šarrukínu, ale také z ostatních míst v celé Mezopotámii, které byly nafoceny Gabrielem Tranchardem⁹. Mezi těmito fotografiemi byly i takové, které ukazovaly pestré detaily ve výkopech

⁴ Citadela starověké Ninive

⁵ Eugéné Flandin, umělec vyslaný francouzskou vládou na podporu Botta vytvořil malby nástěnných reliéfů, které byly později publikovány. Když byly některé z objevů vystaveny v Paříži, zapříčinily rozruch a daly podnět k velkému zájmu o starověkou Mezopotámii.

⁶ 1818 – 1875.

⁷ Bohužel mnoho z nich bylo ztraceno roku 1855.

⁸ 1815 – 1875, architekt a malíř, podílející se na výzkumu v Dúr Šarrukínu, spolupracovník Placeho a Trancharda.

⁹ Inženýr, fotograf a přítel Placeho.

městské brány. Například se jednalo o obloukový vstup ukazující hranice glazovaných cihel situované podél hořejšího průčelí a sousedního páru kamenných kolosů postavených formou okřídlených býků s lidskou hlavou (Frame, Grant 1997, 295). O těchto kolosech se nám dochoval i písemný pramen od samotného Sargona II., o kterém bude podrobněji pojednáno dále v textu.

Systematické archeologické výkopy v Dúr Šarrukínu pak nebyly obnoveny až do roku 1929, kdy Orientální institut chicagské univerzity poslal na expedici Edwarda Chieru. Institut prováděl archeologické výzkumy na lokalitě do r. 1935¹⁰. Jejich práce byla soustředěna na citadelu¹¹ a na jednu z městských bran. V roce 1957 generální ředitelství starověkých pamětihodností v Iráku uskutečnilo výzkum chrámu Sebittu¹² pod vedením Benham Abu al-Soofa (Frame, Grant 1997, 295).

3.2 Sargon II.

Sargon II., asyrský král, který vládl v letech 721-705 př. n. l., byl s velkou mírou pravděpodobnosti uchvatitel trůnu, jak také naznačuje jeho trůnní jméno, Šarru-kén, v překladu „Pravý král“. Po smrti Tiglatpilesara III¹³ byl u moci jeho syn Salmanassar V¹⁴., při jehož vládě propukla vzpoura v Asýrii – zejména města Aššur a Charrán. Král byl svržen a na

¹⁰ Mezi lety 1932-1935 pod vedením Gordona Londa.

¹¹ Palác F.

¹² Skupina 7 dobročinných bohů.

¹³ Vládl 744 – 727 př. n. l.

¹⁴ Vládl 726 – 722 př. n. l.

jeho místo nastupuje uzurpátor Sargon Asyrský¹⁵. Byl to pravděpodobně nejmladší syn Tiglatpilesara III. Byl známý obnovou výsad některých měst, především pak tradičního města Aššuru. Proslul také díky svým válečným výpravám¹⁶, z nichž se mu poslední stala osudnou. Jako už tradičně, i on řešil spory se sousední Babylonií, kdy se mu v roce 710 př. n. l. podařilo upevnit asyrskou moc i zde¹⁷. Na severu se mu podařilo zvítězit nad říší Urartu, která však již v té době byla pod tlakem nájezdníků z Kavkazu a nepředstavovala tak akutní hrozbu, jako tomu bylo v minulosti za vlády jeho předchůdců. Zmocnil se města Musasiru, kde dal s datem útoku na radu svých astrologů, což je dobrým příkladem uvažování tehdejších lidí. Vyjma válečných tažení, která asyrskému panovníkovi, jako už tradičně, přinášela patřičnou slávu, a zejména respekt poddaných, se Sargon II. proslavil zejména ohromným stavebním projektem, výstavbou nového sídelního města, jenž neslo královo jméno¹⁸. Pomocí staveb uspořádaných v pravoúhlém půdorysu a vyzdobených důmyslně rozvrženými výpravnými reliéfy chtěl údajně světu vyjádřit svou touhu po řádu (Rizza 2008, 152).

Ke konci své úspěšné vlády se tedy usídlil v novém hlavním městě, které dal sám zbudovat a které pojmenoval po své osobě – Dúr – Šarru – kén. Zemřel v oblasti Kilikie, na jednom z válečných tažení při překvapivém nočním přepadu jeho tábora (Glassner 2004, 282). Tato nečekaná smrt a také fakt, že panovníkovo tělo se již nikdy nenašlo, mohlo vést v konečném důsledku k opuštění projektu nového sídelního města, jehož se dopustil Sargonovo nástupce a syn Sinacherib.

¹⁵ Neboli Sargon II.

¹⁶ Jako příklad jmenujme uložení poplatku egyptskému panovníkovi Osorkonovi VI.

¹⁷ Vyhnal ze sídelního města Babylonu chaldejského vládce Marduk – apla – iddinu, z Bible známého jako Meródak – baladán.

¹⁸ Taktéž velmi oblíbený tah napříč dějinami starověké Mezopotámie.

Sargonova smrt se dokonce stala důvodem vzniku speciální komise, která ji měla vyšetřit a přijít tak na příčinu, kterou se král protivil bohům, kteří ho za to potrestali takovou smrtí. Je možné, že Sinacherib toto mohl použít pouze jako účinnou zástěrku pro přestěhování sídelního města do tradičního sídla – Ninive.

Konec Sargona II. byl tedy neslavný, jelikož taková událost¹⁹ byla pokládána za velmi zlé znamení. Žádný předchozí asyrský král totiž nezahynul na bitevním poli, takže panovníkova smrt byla vykládána jako trest za nějaký těžký prohřešek či urážku, které se musel panovník dopustit (Rizza 2008, 152).

3.3 Pozadí vzniku Dúr Šarrukínu

Pokud se zaměříme na pozadí vzniku samotné lokality, pak musíme vzít v úvahu, že se zde nesečkáme s případem postupného vzniku lokality, ale v podstatě s výstavbou tzv. na zelené louce, kdy je možné sledovat plánovitou výstavbu města v krátkém časovém období, což je ohromná výhoda, pokud se snažíme rekonstruovat celkovou podobu lokality, potažmo jejího politického významu.

Pokud se zaměříme na problematiku vzniku měst v Mezopotámii, pak se můžeme opírat o relativně bohatou tradici zakládání nových městských celků. Jak je ostatně vidět, zakládání měst je nedílnou součástí mezopotamských dějin²⁰ (Glassner 2004, 60). Je vidět, že i v případě takových velkých stavebních projektů byla schopna tehdejší společnost projekt úspěšně realizovat.

¹⁹ Smrt v bitvě, jeho tělo se navíc nikdy nenašlo.

²⁰ Mezi typické příklady budování nových měst lze uvést lokality Akkad, Dúr-Kurigalzu, Kár-Tukultí-Ninurta, Kalach a samozřejmě Dúr Šarrukín, na který je zaměřena tato práce.

Pokud se týká lokality Dúr Šarrukínu, pak bylo město založeno poměrně pozdě a obýváno pouze po krátký úsek dějin asyrského státu. To nám ovšem dává možnost snadněji odrýt jednotlivé jeho segmenty, jelikož je jeho plán z tohoto důvodu snadno čitelný. Hradby obsahovaly 7 mohutných bran a jejich celková délka je vypočtena na 16 283 lokty²¹. Město samotné se rozkládalo na čtvercovém území o velikosti 1750 x 1680 metrů. Nebylo však předmětem plošného archeologického výzkumu a je tedy velice obtížné postihnout veškeré jeho aspekty. Toto se samozřejmě netýká monumentálních staveb, které odkryty byly.

Odkryty byly pouze 2 mohutné celky, první z nich na jihu a druhý na severozápadě. První z nich je dnes považován za zbrojnici, druhý, chráněný vlastní hradbou, je citadelou (viz obr. 2), kde se nacházely příbytky některých vysokých hodnostářů²² a dále několik chrámů. Odtud se dalo vystoupit pěšky rampou na opevněnou akropoli. Na akropoli samotné stál výstavní královský palác a další chrámy. Koňmo se pak dalo dostat na městskou hradbu. V jižním rohu chránila další citadela bránu, kterou se vozilo zboží do Ninive. Krátce po založení města, respektive po smrti Sargona II., král Sinacherib²³ město opustil a usídlil se ve městě Ninive, které si zvolil za své sídelní město a které se poté jal zvelebovat (Glassner 2004, 61-63).

²¹ Toto číslo mělo údajně vyjadřovat numerickou hodnotu jména krále, jenž město založil, Sargona II.

²² Především králova bratra a stavitele města.

²³ Syn Sargona II. a jeho nástupce na královském trůnu.

3.3.1 Písemné prameny v areálu města

Nápisy Sargona II., nalezené v areálu města, popisují jeho vojenské kampaně a také stavební projekty. Tyto texty byly odkryty v celém areálu královského paláce. Byly umístěny před i za nástěnnými kamennými reliéfy, na kamenných prazích, na skulpturách okřídlených býků, na mnoha hliněných nádobách a také na malých kovových deskách. Mezi důležitými texty, které byly nalezené na místě, byl královský seznam Dúr Šarrukínu a seznam vládců Asýrie od nejstarších dob až do 748 př. n. l. Ten byl objeven v chrámu boha Nabû (viz kap. 4.3.1) orientálním institutem, který výzkumy prováděl (Frame, Grant 1997, 298). Nápisy byly objeveny také na dveřních rámech chrámů (Gordon 1936).

Pro potřeby této práce budou využity zejména texty shromážděné v edici státních archivů Asýrie. Z dopisů z Dúr Šarrukínu²⁴ se dozvídáme zajímavé detaily z doby výstavby, potažmo fungování města, ale také se nám dokonce dochovaly zprávy o přírodních katastrofách²⁵ a v neposlední řadě také texty poskytující nám informace o průběhu kultu starověkých božstev či průběhu obětí²⁶, které byly potřebné pro náboženské rituály a správný chod chrámů. Ve všech devíti textech, pokud jsou úvodní a závěrečné pasáže dopisů dochovány, je král označován pouze logogramem LUGAL (obr. 3), často doplňovaném formulací be – lí - ía²⁷. Titul LUGAL je v rámci jednoho textu často opakován, je na něj tedy kladen velký důraz.

²⁴ Pro tuto bude využito 9 textů dostupných v online katalogu SAA a publikaci State Archives of Assyria, volume I.

²⁵ Text označený jako SAA 1, 125 An Earthquake at Dur – Šarruken (ABL 191).

²⁶ Jedná se například o dopis SAA 1, 129 Providing Sheep for Offerings at the Nabu Temple (ABL 1087).

²⁷ Tzn. „můj pán“.

Bohužel se některé z dochovaných textů použitých v této práci ze zdrojů státních archivů Asýrie dochovaly pouze zlomkovitě a mnoho informací je tak zřejmě nenávratně ztraceno. Jedná se zejména o texty, kde nelze s určitostí říci, čeho se přesně týkaly. Informace o obsahu sdělení takového textu mohou být tedy přinejlepším torzovité. Například text označovaný jako SAA 1,126 (CT 53 610; obr. 4), ve kterém se dozvídáme od pisatele Kišir-Aššura, guvernéra Dúr Šarrukínu, zlomkovité informace o jmenování služebníků a o oleji Šep-Aššura, který má zřejmě rozdělit mezi své služebníky. Části textu jsou bohužel natolik poškozené, že přesná interpretace je nemožná. Dozvídáme se tak pouze, že se služebníci vydali pracovat na „něčem“ a že to „dělají“ (SAA 1,126).

Nicméně i z takového textu můžeme odvodit důležité informace o systému přerozdělování zdrojů, v tomto případě oleje a pravděpodobně také o průběhu stavebních prací. Starověké město, podobně jako města středověká i novodobá plnila rozdílné funkce a tak musely být i systém jeho budování a samotná organizace práce velice dobře naplánovány a organizovány.

Z dalšího takového torzovitého textu²⁸, jehož pisatelem je opět Kišir-Aššur, se dozvídáme, po standardních úvodních pozdravech a přání pevného zdraví panovníkovi, že se jedná o odpověď Kišir-Aššura na králův předchozí dopis. V něm král Kišir-Aššura ostře kritizuje²⁹ za jakýsi prohřešek související s propuštěním ze služby jakéhosi řidiče válečného vozu. V textu jsou zmiňována města Arbela a Ninive (SAA 1,127; obr. 5). Zde se mohou pokusit text interpretovat jako téma sociální, pracovní či vojenské tematiky. Vojáci bojující na válečných vozech byli obecně považováni za vysoce ceněné a tak se není příliš co divit, že krále tato problematika osobně zajímala.

²⁸ SAA 1, 127 (CT 53 818)

²⁹ Použití imperativu v přímé řeči krále.

3.4 Dúr Šarrukín jako součást Asyrské říše

Dúr Šarrukín samozřejmě nefungoval jako samostatná urbanistická jednotka izolovaná od ostatního dění v říši. Díky dochovaným písemným pramenům se můžeme dozvědět i několik informací o stycích vysokých představitelů nového sídelního města s městy okolními. Již v předcházející kapitole (3.3.1) jsem některé z textů zmínil. Jedná se o dopis SAA 1,127, kde jsou zmíněna města Arbela a Ninive, bohužel bez žádných dalších bližších informací. Na tomto místě pokládám za důležité ještě zmínit text „Schůzka s králem v Babylonu³⁰“, který se dochoval relativně dobře a můžeme se díky němu dozvědět opravdu zajímavé informace o cestě Aha-luršiho za panovníkem do Babylonu. Aha-lurši píše:

„Tvůj sluha Aha-lurši, tvůj služebník, ten, který se denně modlí k Belovi a Nabûovi za život svého krále, svého pána. Nechť Nabû a Marduk požehnají mému králi, mému pánu!

Bel a Nabû

Tak, jak král, můj pán, mi napsal: „Přijed' za mnou v (měsíci) Nisanu³¹!“

Práce bude dokončena [někým] v přestupném roce / vloženém dni Adaru; Musím opustit Dúr Šarrukín 5. Adaru a musím být u krále, mého pána, ještě před měsícem Nisanem.

Nechť Nabû a Marduk požehnají mému králi, mému pánu!

Když mě král, můj pán, pozval do Babylonie, dám votivní dar / obdaruji Bela (jménem krále, mého pána) za to, že uvidím královu tvář,

³⁰ SAA 1, 131 Meeting the king in Babylon (ABL 0842).

³¹ Březen.

tvář mého pána a políbím zem pod králem, mým pánem, a [že král, můj pán] mi udělí rozkazy... od krále, mého pána..." (SAA 1,131; obr. 6).

Jak vidíme z tohoto relativně dobře zachovaného textu, Dúr Šarrukín byl zapojen do dění v říši, jak by se ostatně dalo usuzovat už jen podle jeho statutu. Ostatně každé město muselo udržovat styky s okolním světem, jelikož by samo o sobě nebylo schopno existovat. Nicméně díky písemným pramenům máme i doklady cest úředníků do jiných míst říše, v tomto případě se jedná o cestu Aha-luršiho do Babylonu. Takových cest muselo být zcela evidentně mnohem více, a to obousměrně – jak z Dúr Šarrukínu do ostatních částí říše, tak i z ostatních částí říše do Dúr Šarrukínu. Dalším dobrým příkladem je dopis označovaný jako „Obdržení lodní zásilky lidí z Guzanu³²“, který sepsal Ina – šar – Bel – allak. Dopis obsahuje nejen jméno další oblasti, se kterou měl Dúr Šarrukín styky, ale také výčet lidí a jejich profesí, což nám přináší jedinečné informace o skladbě obyvatelstva, které muselo být obsaženo a potřebné také v Dúr Šarrukínu. Ina – šar – Bel – allak ve svém dopisu králi píše:

„Králi, můj pane: tvůj služebník Ina – Šar – Bel – allak ti přeje dobré zdraví, králi, můj pane! Nechť Nabû a Marduk požehnají králi, mému pánu! Nechť bohové sídlící v Dúr-Šarrukínu dají králi, mému pánu dlouhé dny/dlouhý život!

Šel jsem tak daleko, jako je Šabirešu a setkal se (tam s) lidmi a voly, které mi přivezli z Guzana; Zkontroloval jsem je, přijal jsem je a opatřil jim přístřešek/ochranu.

Někteří z nich chyběli:

³² SAA 1, 128 Receiving "Shipment" of People from Guzana (ABL 0167).

Kinâ, vinař³³(?), tři osoby: Sandapî, (zeleninový) zahradník, tři osoby; Hulî, farmář, pět osob: Kuzâ, koželuh³⁴(?), čtyři osoby - celkem těchto 15 osob, které chyběly v mé tabulce.

Poslal jsem pro ně osobní strážce z Šabirešu zpátky do Guzany, řekl jsem jim: Jdi a vezmi zbytek lidí, přijď a přiveď je ke mně!" (SAA 1,128; obr. 7).

Z tohoto textu vyplývá, že se chybějící osoby zřejmě snažily vyhnout službě, či chyběly v Dúr Šarrukínu z jiného, nám neznámého důvodu. Proto museli být vysláni „osobní strážci“, aby je našli a přivedli. Text dopisu pokračuje ještě dalším tématem, a tím je dodávka „rákosových oltářů³⁵“. Ina – šar – Bel – allak dále píše, že:

„Minulý rok, (když) král, můj pán, byl v Babylonu, urgovali mě, abych nalodil 200 rákosových oltářů pro práci na chrámu boha Nabû; teď mi Aha-lurši řekl, abych udělal dalších 200 rákosových oltářů.

Ubru-Babili je v tomto okamžiku v přítomnosti krále, mého pána; ať se ho zeptá; pokud se je chystá dát, pak já také dám. Co král, můj pán, říká? Dva litry chleba a dva litry piva pro exorcisty / vymítače; litr chleba a pivo pro lahinu³⁶; celkem šest litrů chleba a piva, které zbudou / přebytky z denních obětí Nabûova chrámu.

Král, můj pán, by měl vědět toto: tyto (věci) nejsou dostupné pro (další / jiné) účely“ (SAA 1,128).

³³ V textu označen jako wineskin-raft man.

³⁴ V textu označen jako belt-maker.

³⁵ V textu označeny jako reed altars.

³⁶ Pravděpodobně označení úřadu chrámového hodnostáře.

Jak vidíme na příkladu tohoto dopisu, bylo možné se v jednom textu dotýkat vícero témat. Zde vidíme výčet povolání a osob, které se měly dostavit a nedostavily na místo určení, dále se řeší dodávky „rákosových oltářů“ a navíc i přebytky z chrámu boha Nabû, který je obecně v textech hojně zmiňován.

4 PODOBA MĚSTA

V této kapitole bude věnována pozornost jednotlivým význačným stavbám města Dúr Šarrukín. Zejména se jedná o stavby paláce, zbrojnice, hradeb, městských bran a chrámů.

Celý městský komplex budov v oblasti citadely byl zamýšlen jako prostor pro stavbu chrámů, nicméně samozřejmostí byl i výstavní královský palác vyzdobený reliéfními cykly³⁷. Urbanisticky je město vyřešeno na základě pravoúhlé parcelace budov, přibližně obdélníkového tvaru, jehož úhlopříčky se táhnou ve směru sever – jih a východ – západ. V části vymezené severním a západním rohem města se tyčí citadela. Ta je působivá nejen z hlediska své umělecké hodnoty (viz obrazová příloha citadely), ale zejména z hlediska své architektonické koncepce a vizuálním dojmem, který byl koncipován tak, že pomocí průhledů na chrámové komplexy a palác, zikkurrat a systému ramp a můstků, které spojovaly různé části celého areálu, měl vzbuzovat obdiv a úctu každého návštěvníka města, potažmo citadely samotné (Gordon 1938).

O podobě města máme doklady i z dochovaných písemných pramenů, které, jak vyplývá z dalšího textu, popisují relativně přesně významné budovy v areálu města. Text je označován jako „Zemětřesení v Dúr Šarrukínu“³⁸. Ukazuje nám jednak přírodní katastrofu, kterou pocítili

³⁷ Dnes uloženy ve sbírkách muzea v Louvru.

³⁸ SAA 1, 125 An Earthquake at Dur-Šarruken. (ABL 0191).

obyvatelé v tomto starověkém městě, zároveň však dokládá i výčet městských budov a tím napomáhá odkrýt jeho podobu. Dokonce se zde dochovalo i přené datum, kdy mělo ke zmiňovanému neštěstí dojít.

Pisatel dopisu je Kišir-Aššur, guvernér Dúr Šarrukínu, který opět po počátečních ustálených formulích sděluje, že: „Po mém příchodu z Milqia do Dur-Šarrukínu mi bylo řečeno, že zde v Dúr Šarrukínu proběhlo zemětřesení dne 9. Adaru³⁹. Možná král, můj pán, se nyní ptá: "Jsou nějaká poškození na městských hradbách?" (SAA 1,125; obr. 8).

Ihned však dodává: „Škody žádné nejsou“ a nyní následuje zmiňovaný výčet staveb, nacházejících se v areálu Dúr Šarrukínu: „Chrám, zikkurrat, palác, městské hradby a budovy města jsou v pořádku, král, můj pán, může být potěšen.“ (SAA 1,125).

Z této zprávy tedy mohou vyplývat několikeré interpretace zemětřesení, a sice že katastrofa měla epicentrum ve větší vzdálenosti od města, nebo že zemětřesení nemělo velkou intenzitu, čili nebylo natolik silné, aby bylo schopno poškodit městské budovy, nebo je také možné, že tehdejší asyrská architektura byla natolik odolná, že s úspěchem přečkala tuto zkoušku. To by bylo možné v případě masivních staveb, jako jsou hradby, paláce, chrámy či zikkurrat, pochybuji ale, že by obyčejné obytné domy nenesly známky poškození, pokud by byly otřesy silnější. Možné je i to, že Kišir-Aššur panovníka nechtěl zatěžovat marginálními škodami na obyčejných obytných domech, či je sám nepovažoval za důležité natolik, aby se o nich zmiňoval.

Zpráva končí Kišir-Aššurovým vysvětlením, proč vlastně zprávu posílá, když se městu jako takovému nic nestalo: „Král, můj pán, uslyší zítra a pozítří mnoho věcí, a řekne: "Jak to, že jste to slyšeli, ale

³⁹ 9. prosince.

nenapsali?" To je ten důvod, proč ti teď píši, králi, můj pane.“ (SAA 1,125).

Z mého pohledu je trochu na škodu, že zemětřesení nezpůsobilo městu žádné škody. Pokud by tomu totiž bylo naopak, mohli bychom se dočkat přesnějšího výčtu škod na jednotlivých budovách a získat tak cenné detaily podoby města, včetně možného počtu obytných domů, které byly otřesy postiženy.

4.1 Hradby a brány

V oblasti Asýrie se setkáváme s již velmi vyspělou technikou opevňování, která má v oblasti Mezopotámie ostatně velkou tradici⁴⁰. V případě lokality Dúr-Šarru-kín, odhalil archeologický průzkum hradbu ze sušených cihel o mocnosti 14⁴¹ metrů a vysoké 12 metrů, která byla vystavěna na kamenné podezdívce, vysoké 1,1 metru. Hradba samotná byla po svém obvodu opatřena pravouhlými věžemi rozmístěnými pravidelně po 27 metrech a vyčnívajícimi do výše 4 metrů nad kurtinu⁴², která byla 13,5 metrů dlouhá. Sedm monumentálních bran⁴³ umožňovalo vstup do města. Byla jim dána jména, která vzdávala poctu mezopotamským božstvům⁴⁴. Dvě brány byly umístěny na každé straně města, s výjimkou severní strany, kde byla pouze jedna brána⁴⁵ (obr. 9). V

⁴⁰ Vzpomeňme například už na slavné opevňovací práce Gilgameše, který nechal vystavět hradby kolem města Uruku.

⁴¹ Glassner uvádí mocnost až 24 metrů.

⁴² Kurtina neboli hradební zeď nebo opevňovací val mezi baštami či bastiony.

⁴³ Na plánech brány pod čísly 1-7.

⁴⁴ Například brána bohyně Ištar nesla název: „Bohyně Ištar je ta, díky které její lid vzkvétá“.

⁴⁵ Brána č. 7.

době archeologického výzkumu bylo zjištěno, že brána byla blokována, což naznačuje, že křídla brány nebyly nikdy uvedeny do provozu (Frame, Grant 1997, 295). Přístupy do města, které byly nejdokonalejším vzorem klešťové brány, používaným od 3 tisíciletí, tedy chránily vstupy do města. Každá se skládala z výběžku, který vybíhal do vzdálenosti 25 metrů před hradbu samotnou a tvořil tak jakousi baštu⁴⁶ uzavírající dvůr (Frame, Grant 1997, 295; Glassner 2004, 63-64; Gordon 1938, 90).

Na druhém konci dvora, který byl navíc chráněn dvěma velkými věžemi, se nacházel klenutý průchod, který vedl hradbou. Před vyústěním ve městě byl průchod navíc dvakrát přerušen strážnicemi. Z různých vyobrazení⁴⁷ je zřejmé, že byly hradby zakončeny cimbuřím (viz obr. 10). Arkýřové vrcholky věží pak měly za řadou stínek plošinu obloženou dřevěnou konstrukcí, za níž se skrývali obránci, kteří tak mohli efektivně ostřelovat případná útočící vojska. Ve zdivu byly proraženy střílny (Glassner 2004, 63-64).

Z uvedeného popisu je patrné, že v případě hradeb se jednalo o vyspělé a plně funkční těleso, které rozhodně mohlo splňovat svou primární funkci, to jest funkci obrannou. Díky své monumentalitě mohlo také snadno přestát i výše zmiňované zemětřesení známé z písemných pramenů.

4.2 Palác

V případě Dúr Šarrukínského paláce se setkáváme se zajímavým řešením celkové dispozice (viz obr. 2). Palác tu totiž nebyl umístěn uvnitř hradeb, ale přesahoval je a vybíhal ven, jakoby mimo samotné město. Je

⁴⁶ I když hovořit v případě starověkého opevnění o baště není příliš vhodné.

⁴⁷ Zde jsou myšleny zejména asyrské nástěnné reliéfy zobrazující obléhání měst.

otázkou, zda tato dispozice měla naznačovat panovníkovo vydělení ze společnosti v rámci sociální hierarchie, jakožto osoby, která ční nad ostatními obyvateli, svými poddanými, nebo se jednalo o ryze praktické účely stavitele města.

Citadela byla vystavěna na stejné úrovni jako zbytek celého města (obr. 11), nicméně byla od něj oddělena a zpřístupněna dvěma bránami⁴⁸. V pevnosti palácového komplexu byl vystavěn chrám boha Nabûa, který byl umístěn na platformě, čili byl zvýšen a byl nad úrovní dalších struktur, které byly na tomto místě odkryty při archeologických pracích⁴⁹. Forma a umístění budov se v rámci citadely zdají být poněkud nahodilé a nepravidelné. To je překvapivé zjištění, jelikož město bylo plánované a postavené v krátkém časovém období (Frame, Grant 1997, 296). Nabízí se tedy otázka, z jakého důvodu byl palácový komplex postaven takto nahodile. Bez bližšího průzkumu je těžko dojít k nějakým závěrům, mohlo snad jít o náhodu či byla zohledněna geomorfologie zdejšího terénu.

Palác byl dispozičně uspořádán okolo několika větších a menších nádvoří. Trůnní sál, koncipovaný do šířky⁵⁰, byl jednou svou stranou spojen s druhým obdobným sálem. Byl vybaven podiem s kamenným trůnem, byl vyzdoben kamennými a nástěnnými reliéfy a malovanými dekoracemi. Jeho užší strana pak vedla do prostoru schodiště. Sál byl přístupný skrze velké dveře, zatímco král mohl vstupovat z prostoru vedlejší místnosti či po schodišti. Uvnitř rezidenčních částí přilehlých trůnnímu sálu bylo třetí a nejvnitřnější nádvoří, kolem něhož byly pravděpodobně umístěny obytné části paláce (Glassner 2004, 246; Frame, Grant 1997, 296).

⁴⁸ Brány A a B.

⁴⁹ Jedná se o budovy označené jako J, K, L a M.

⁵⁰ Rozměry přibližně 10 x 47 metrů.

Vstup do paláce tvořilo sloupořadí, jehož čtyři sloupy spočívaly na bronzových lvech (Glassner 2004, 246). Královský palác⁵¹ s jeho rezidenční, administrativní, slavnostní a náboženskou sekcí, byl tvořen přibližně 240 pokoji, nádvořími a chodbami, a rozlohou zabíral zhruba 10⁵² ha. S trochou nadsázky se dá říci, že palác samotný byl, co se týče svých funkcí stejný, jako město, které ho obklopovalo. I v případě měst samotných totiž sledujeme jejich rezidenční, administrativní, kultovní a další funkce. Komplex paláce samotného byl umístěn na vyvýšené terase o výšce 12m a to tak, že částečně čněl nad hlavní linií městských hradeb, vyčníval nad celým městem, takže muselo být všem jeho obyvatelům i příjíždějícím jasné, o jaký komplex budov se jedná. Za zmínku také stojí poznatek, že díky tomuto vyvýšení mohl být z paláce relativně dobrý rozhled do okolí města a také výhled na blízké hory (Frame, Grant 1997, 296).

Vedle paláce se vypínal zikkurrat, který byl bohatě zdobený glazovanými cihlami a kaple bohů Sína, Nergala, Šamaše, Adada, Ninurty a Ey (Glassner 2004, 246).

Celý palácový komplex byl tedy postaven na rozměrné terase, před níž se nacházely menší paláce královských hodnostářů a chrám boha Nabû (Glassner 2004, 249). Přístup k palácové terase byl zajištěn pomocí široké rampy, která vedla z otevřeného náměstí⁵³ až k hlavnímu vchodu do paláce. Palác Sargona II. byl možná nejznámější ze všech novoasyrských paláců vůbec. Byl naplánován jako stavba kolem tří velkých nádvoří. Hlavní vchod na jihovýchodě a tři monumentální brány, z

⁵¹ V textech označován jako é-gal-gaba-ri-nu-tuku-a, neboli "Palác bez soupeře".

⁵² 25 akrů.

⁵³ Které snad mohlo plnit také funkci tržiště.

nichž každá byla hlídána páry obrovských okřídlených býků (viz obr. 12). Tento vstup vedl na první a největší z palácových nádvoří⁵⁴, jehož rozměry budí respekt. Správní budovy a administrativní instituce byly pravděpodobně umístěny kolem tohoto prostoru, jeho severovýchodní část byla pak vyhrazena pro služebnictvo paláce, s kuchyní, sklady, a případně dílnami. Stěny dalšího nádvoří⁵⁵ dosažitelného přes dvojici komor, byly zdobeny kamennými deskami s reliéfy. V podstatě každý vchod, který byl považován za důležitý, byl vybaven další ochranou v podobě obrovských soch okřídlených býků s lidskými hlavami, popřípadě postavami ochranných božstev. Stěny četných místností byly pak vybaveny podobně jako samotný trůnní sál, tedy kamennými reliéfy zobrazující královské válečné úspěchy, kultovní či obřadní činnosti (viz obr. 13; Frame, Grant 1997, 296).

Pokud uvažujeme rozměry a monumentalitu paláce, pak je zjevné, že král Sargon si na reprezentativní složce svého nového sídelního města dal opravdu záležet a nic nepodcenil. Jakožto nové centrum říše muselo být každému dáno na vědomí, jak mocný stát toto sídlo vytvořil. Je tedy možné, že kromě reprezentativní funkce mohly mít monumentální stavební projekty i funkci odstrašující, jelikož stát, který byl schopen je realizovat, musel být stabilní a dobře organizovaný, což Asýrie za dob Sargonovců zcela jistě byla.

⁵⁴ Nádvoří č. IV s rozměry 103 x 91 metry.

⁵⁵ Druhého hlavního nádvoří, označováno jako č. VIII.

4.2.1 Paláce vysokých úředníků

V areálu citadely se nacházely také paláce vysokých městských úředníků, kteří museli být ve městě přítomni, aby mohlo plnohodnotně plnit svou administrativní a také reprezentativní funkci.

Kromě palácového komplexu a chrámu boha Nabû se tedy na území citadely nacházela čtyři velká sídla⁵⁶. Tyto palácové budovy v menším měřítku kopírovaly královský palác, byly ale méně dispozičně složité. Nápis nalezený na třech prahových kamenných deskách v největším sídle⁵⁷ indikují, že patřil bratrovi Sargona II. I když není plně odkrytý, je známo, že struktura mohla mít přibližně 200 pokojů umístěných kolem nádvoří. V těchto palácích byly nalezeny také nástěnné reliéfy⁵⁸ a také působivé malované dekorace, které byly objeveny v hlavní přijímací místnosti sídla K (Frame, Grant 1997, 297).

Druhá, menší pevnost⁵⁹ byla odkryta naproti jihozápadní části městských hradeb v blízkosti jedné z městských bran. Podobně jako u palácového komplexu, i tato budova byla zvýšena nad úroveň města. Bohužel byla pouze částečně odkryta, což ztěžovalo její interpretaci. Původní myšlenka, že se jedná o palác korunního prince, byla vyvrácena⁶⁰ a nyní panuje přesvědčení, že se jedná o městskou zbrojnici (Frame, Grant 1997, 297). Jak vidno, tento palác, respektive zbrojnice tak doplňovala obrannou funkci městských hradeb a bran, takže je evidentní, že i v případě obranné funkce mohl být Dúr Šarrukín brán jako plnohodnotné sídlo. Jistě by bylo zajímavé pokusit se nějakým způsobem

⁵⁶ Na plánu města označeny jako budovy J, K, L, M.

⁵⁷ Budova L.

⁵⁸ Bohužel ukradeny.

⁵⁹ Označovaná jako palác F.

⁶⁰ Byla použita analogie z Nimrudu.

vypočítat alespoň přibližný počet vojáků, který byl nutný pro efektivní správu města a zabezpečení jeho celkové obranyschopnosti.

4.3 Chrámy

Chrámy plnily důležité kultovní, reprezentativní i ekonomické funkce každého mezopotamského města a nejinak tomu bylo i v případě Dúr Šarrukínu. Zde uvádím stručný přehled jeho chrámových budov. Relativně četné jsou i zmínky o chrámech v písemných pramenech souvisejících s Dúr Šarrukínem. Tyto texty nám umožňují komplexnější vhled do problematiky novoasyrských chrámových kultů.

Považuji za nutné zde upozornit na obtíže při archeologické identifikaci chrámových budov, které byly identifikovány ve výzkumné sezóně roku 1932. Tehdy bylo položeno jen několik menších sond, jejichž interpretační význam samozřejmě nemohl být pro jednotlivé objekty budov příliš velký. Výzkum se také mimo jiné opíral o povrchový průzkum reliéfu terénu a také bylo stále počítáno s původní možností, že tyto relativně izolované komplexy, mohly být harémovými budovami (Gordon 1936, 81).

Chrámové budovy tedy stály poněkud izolovaně v rámci palácového komplexu, respektive v jeho jihozápadní části. Jako první si těchto míst všiml a odkryl je archeolog Viktor Place, který si však myslel, že to byla část určená pro královský harém⁶¹. Domníval se tak na základě relativní oddělenosti areálů od hlavního palácového komplexu budov a také absencí nádvoří a nepřímých cest do těchto areálů (Gordon 1936, 80). Následné archeologické práce Orientálního ústavu však ukázaly⁶², že tato oblast neobsahuje harémy, ale šest svatyní spolu s jejich

⁶¹ Viz Place 1867-1870.

⁶² Myšlenku poprvé vyslovil Andrae a tato idea je poplatná dodnes. Vykopávky začaly v únoru 1932, kdy už se předpokládalo, že se nejedná o harémy, nýbrž o chrámy.

přináležejícími místnostmi, seskupené kolem tří nádvoří⁶³. Pláče hned na počátku výzkumu našel dva nápisy na dveřních prazích⁶⁴, které hypotézu chrámů potvrzovaly. Tři největší svatyně byly zasvěceny bohům Sínovi, Šamašovi, a Ningal, a tři menší Eovi, Adadovi, a Ninurtovi. V blízkosti areálu se nacházel zikkurrat, o rozměrech základny 43x43m, na který se vystupovalo prostřednictvím schodiště, které bylo spirálovitě obtočeno kolem tělesa zikkurratu (Frame, Grant 1997, 296; Gordon 1936, 80).

K dispozici máme relativně obsáhlou tabulku od Aha-luršiho⁶⁵ (obr. 14), která je adresována Sargonovi II. a podává mu zprávu o stavu chrámů v Dúr Šarrukínu. Text je na mnoha místech opět poškozen, ale ukazuje nám, jak důležitá role byla přiřknuta péči o kulty božstev, respektive chrámy, ze strany panovníka. Panovník musel samozřejmě podporovat nově vznikající město co nejvíce, aby zajistil jeho správné fungování a dal mu patřičnou životaschopnost. V úvodu textu Aha-lurši ujišťuje panovníka, že se za něj denně modlí⁶⁶ a přidává patřičné požehnání⁶⁷. Sepsáním této zprávy plní panovníkův příkaz, který požadoval, aby mu zpráva byla zaslána ihned, jak budou práce na chrámech dokončeny⁶⁸. Bohužel, text nám nedokáže podat ucelené informace o náboženském chodu města, jelikož jsou některé jeho části velmi poškozeny. Například přibližně v prostředku zprávy je poškozeno či ztraceno na 40 řádek textu, který mohl obsahovat a také zcela jistě obsahoval důležité informace o stavu chrámů ve městě. Z několika

⁶³ Podle Loud 1936.

⁶⁴ Ve vstupech do místností 173 a 192.

⁶⁵ SAA 1, 132 Organizing the Cult of Dur Šarruken (ABL 0841).

⁶⁶ K Belovi a Nabû.

⁶⁷ Necht' Nabû a Marduk požehnají králi, mému pánu!

⁶⁸ V textu se doslova uvádí: Až budou bohové usazeni do svých křesel (v chrámu), přijď ke mně!

dalších částí tabulky lze rozluštit často jen jednotlivá slova či fráze, a tak nám celková myšlenka sdělení opět uniká. Relativně dobře dochovaný je až samotný konec textu, kde Aha – Iurši králi oznamuje, že bohové Bel a Nabû jsou králi příznivě nakloněni a pravděpodobně stejně, jako u textu SAA 1,129⁶⁹ (viz níže) mu přejí dlouhý život a žehnají jeho vládě (SAA 1,132). Opět to dokládá zájem panovníka o to, jak stavební práce pokračují. Je vidět, že dokončení chrámů a jejich uvedení do provozu musel být důležitý předěl ve výstavbě celého města, jelikož bohové tak mohli být řádně uctíváni a mohli městu poskytovat svou ochranu. Jak se také doslovně uvádí v textu tabulky – jsou usazeni ve svých křeslech.

Další text, který se věnuje problematice chrámů v Dúr Šarrukínu je označován jako „Poskytování ovcí k obětím pro chrám boha Nabû⁷⁰“. Pisatelem textu je Ina – šar – Bel – allak, který podává králi zprávu o využití ovčích obětí pro chrám boha Nabû. Počátek dopisu je dochován velice dobře, naneštěstí konec přední strany a v podstatě celé strana reverzní jsou téměř úplně zničeny, takže se nedají nijak interpretovat. Z reverzní strany se dochovala v nejlepším případě jednotlivá slova⁷¹, častěji pouze jednotlivé slabičné znaky. Autor textu Sargonovi píše:

„Králi, můj pane: Tvůj služebník Ina – šar – Bel – allak ti přeje hodně zdraví, králi, můj pane! Nechť Nabû a Marduk požehnají králi, mému pánu! Nechť bohové sídlící v Dúr Šarrukínu přinesou mému králi, mému pánu, dlouhé dny / dlouhý život! Pokračující obětiny ovcí, které král, můj pán organizuje pro chrám boha Nabû, byly pravidelně poskytovány kohortám z mého města... (SAA 1,129; obr. 15). Zbytek tabulky je, jak už bylo zmíněno výše, poškozen a tak se pokračování

⁶⁹ Providing Sheep for Offerings at the Nabu Temple (ABL 1087).

⁷⁰ SAA 1, 129 Providing sheep for offerings at the Nabu Temple (ABL 1087).

⁷¹ Například logogram É. GAL – ékallu, což znamená palác. V doslovném překladu by se jednalo o „velký dům“.

zřejmě nikdy nedozvíme. Nicméně je patrné, že panovník kladl na důležitost chrámů v Dúr Šarrukínu opravdu velký zřetel a osobně dbal na jejich správný a efektivní chod, který mu na oplátku zaručoval přízeň bohů.

K dispozici máme ještě jeden text⁷² (obr. 16), který by se dal zařadit do kategorie chrámové problematiky. Jeho pisatelem je opět Ina – šar – Bel – allak. Bohužel jako u mnoha jiných textů, i tento je po úvodní části dopisu velmi silně poškozen. Ina – šar – Bel - allak králi píše: „Pro krále, mého pána: tvůj služebník Ina – šar – Bel – allak. Přeji dobré zdraví mému králi, mému pánu. Nechť Nabû a Marduk požehnají králi, mému pánu. Nechť bohové sídlící v Dúr Šarrukínu požehnají mému králi, mému pánu, a dopřejí mu dlouhý život⁷³“. Zbytek textu je bohužel silně poškozen, dozvídáme se v něm, že pravděpodobně panovník vstoupil, ale již nevíme kam. Pravděpodobně do nějakého chrámu, možná právě boha Nabû (SAA 1,130).

Za velký přínos pro soudobé badatele považuji také text dopisu označovaný jako „Organizace kultu v Dúr Šarrukínu⁷⁴“, který sepsal Aha-lurši. V něm píše králi, že:

„Králi, mému pánu:

Tvůj sluha Aha-lurši, tvůj poddaný, který se denně modlí k Belovi a Nabûovi za život svého krále, svého pána. Nechť Nabû a Marduk požehnají mému králi, mému pánu!

To, co mi král, můj pán, napsal: Jakmile skončí práce a bůh přijme místo v chrámu, přijed' za mnou / přijed' do mé přítomnosti!

⁷² SAA 1, 130 (ABL 0990).

⁷³ Doslova dlouhé dny.

⁷⁴ SAA 1, 132 Organizing the Cult of Dur – Šarruken (ABL 0841).

Mardî, eunuch řekl: Já půjdu namísto tebe, ty zde zůstaň a pracuj zde, dokud... a bohové přijmou svá místa..., abys mohl pronést patřičné formule.

Přesto jsem mu řekl: Napiš dolů (do dopisu) všechno, co jsi řekl a pošli králi, aby o tom slyšel! Já budu informovat a velebit krále, mého pána... zdali to je... nebo ne...

Skutečně, před Belem a Nabûem, tvými bohy, nejsou zde hotovy žádné práce před tvými královskými předky, což může být srovnáváno těmi [udělanými] za vlády krále, mého pána! Necht' ... tví předci... před...“ (SAA 1,132).

V další pasáži je text silně poškozen, nelze rekonstruovat tak, aby dával jednoznačný smysl, nicméně díky dalším dochovaným dopisům lze alespoň některé informace odvodit. Z dalších řádků usuzuji, že se Aha-lurši může odkazovat na 100 ovcí, které byly poslány jako obětiny bohu a srovnává stav chrámů v Dúr Šarrukínu a Ninive a konstatuje, že král může být spokojen⁷⁵. Nicméně je to jen můj osobní názor, který nejsem schopen více podložit fakty. Následuje srovnání s prastarými kulty jiných měst⁷⁶. Text jako tradičně končí formulací o přízni bohů a přáním královny dlouhé vlády:

„Bel a Nabû [jsou dobře naladěni / nakloněni] ke králi, mému pánu; dali [... králi, mému pánu. Necht'] Bel a Nabû [prodlouží] vládu [krále, mého pána! Necht' král, můj pán [...]] Babylonu!“ (SAA 1,132).

Jak je vidět z uvedených příkladů dopisů od Aha – luršihho a Ina – šar – Bel – allaka, panovník si potřeboval zajistit patřičnou náklonnost bohů, a to prostřednictvím chrámů, respektive vrstvy kněží. A to se mu,

⁷⁵ Neviděl jsem [...] v Ninive. Král, můj pán, může být spokojen. Necht' král, můj pán, řekne: "[.....]"; Necht' král, můj pán, neříká: "[.....]"!

⁷⁶ „Ne jako kulty prastarých měst“.

alespoň podle dochovaných písemných pramenů a také mého názoru, dobře dařilo. Je tak velkou škodou, že se nalezené písemné prameny nedochovaly v lepším stavu, jelikož by z nich bylo možno vyzískat mnohem více informací o každodenním chodu chrámů v Dúr Šarrukínu. Zejména text pojednávající o organizaci kultu v Dúr Šarrukínu⁷⁷ nám mohl odhalit velice mnoho zajímavých detailů. I přes jeho silné poškození v prostřední části textu však dobře dokládá rozvoj chrámů v nově budovaném sídelním městě říše. Ani v jednom z textů pojednávajícím o problematice chrámů nechybí ustálené formulace o božské přízni pro panovníka, což bylo jistě jednou ze stěžejních funkcí chrámů – tedy zajistit legitimitu vlády pro panovníka. To mohlo být, zejména pro Sargona II., velice důležitým faktorem, vzhledem k možnosti toho, že trůn mohl uzurpovat.

4.3.1 Nabûuv chrám

Jižně od terasy, na které se nachází palác, který byl propojen kamenným mostem s nižší terasou, na které byl odkryt velký, impozantní chrám boha Nabû⁷⁸. Chrám byl sestaven asi ze čtyřiceti pěti místností a chodeb uspořádaných kolem pěti nádvoří. Dvě hlavní sklepní místnosti byly umístěny vedle sebe, ta větší byla zasvěcena bohu Nabû a druhá o něco menší pravděpodobně věnovaná jeho manželce Tašmétu. Dvě důležitá průčelí uvnitř chrámu byla zdobená glazurovanými cihlami, dekorace byla v jasných barvách, zobrazující lvy, orly, býky, fíkovníky a pluhy. Obdobná výzdoba se nacházela také na dvorních průčelích, vedoucích do svatyní Sína, Šamaše a Ningaly (Frame, Grant 1997, 297).

O tomto chrámu v Dúr Šarrukínu se nám zachovaly i písemné doklady, které odhalují něco z jeho fungování. Umožňuje nám to tak

⁷⁷ SAA 1, 132 Organizing the Cult of Dur-Šarruken (ABL 0841).

⁷⁸ Na plánu pod označením budovy H.

nahlédnout do náboženské praxe, která je už několik tisíc let mrtvá. Jmenovitě se jedná o text označený jako SAA 1,129⁷⁹, kde se dozvídáme od králova chrámového služebníka, Ina – šar – Bel – allaka, o průběhu obětí ovčí, které nařídil sám panovník Sargon II. V textu nechybí patřičné ubezpečení panovníka o přízni bohů⁸⁰ a také přání, ať bohové sídlící v Dúr Šarrukínu dají králi dlouhý život. Bohužel zbytek tabulky je příliš poškozen, než aby se dalo písmo rekonstruovat a interpretovat. Celá reverzní strana tabulky je totiž příliš poničená. Nicméně i z dochovaného fragmentu textu je jasně patrné to, že panovník dbal na chrámy v nově postaveném městě, a to dokonce osobně. Výměnou za to mu byla předkládána zpráva o spokojenosti bohů, bez jejichž přízně by samozřejmě město nemohlo být řádně postaveno a ani by nemohlo dobře fungovat. (SAA 1,129).

4.3.2 Šamašův chrám

Z výzkumu chrámu boha Šamaše máme mimo jiné důkazy o způsobu osvětlení prostor. Jednalo se o nálezy terakotových olejových lamp⁸¹. V chrámu byla také odkryta jeho původní podlaha z glazovaných dlaždic (viz obr. 17). Dochovaná výška zdiva byla při tomto výzkumu určena na úctyhodných 6 metrů. Zdi byly omítnuty hlínou a nabíleny (Gordon 1936, 82, 125). Jako v mnoha dalších částech odkrytých ploch, i zde archeologové potvrdili většinu hypotéz ze starších výzkumů Viktora Placeho (Gordon 1936, 128).

⁷⁹ Poskytnutí ovčí pro oběti do Nabûova chrámu (ABL 1087).

⁸⁰ Nabû a Marduka.

⁸¹ Autor uvádí, že podobné lampy se tou dobou daly sehnat také na tržišti v Mosulu. Nemůžeme tak hovořit o chronologicky citlivém artefaktu.

4.3.3 Sínův chrám

Kamenná dlažba pokrývala celkovou plochu 5,60 x 22,70 metru. Kamenné desky pokrývaly celou plochu, odkryty byly také dvě, které ukazovaly na vstupní část, tedy dveře. Chrám byl zajímavě řešen z hlediska osvětlení, jelikož se archeologům při výzkumu zdál velice temný v jasném kontrastu s otevřeným prostranstvím nádvoří, skrze které se do něj vstupovalo (Gordon 1936, 114-116).

Komparací chrámů Šamaše a Sína se ukazuje, že v mnoha ohledech, srovnáním v mnoha kategoriích, vykazují určité podobnosti. Strukturální prvky obou chrámů, styl výzdoby, ale také některé rituální praktiky⁸² mohly být podobné v chrámu obou božstev (Gordon 1936, 125). Tato podobnost může být dána faktem, že si kultury a chrámové zvyklosti obou božstev mohly být v mnoha věcech podobné, jelikož se jednalo o božstva Měsíce a Slunce, čili dle mého názoru dvou stran téže mince.

4.3.4 Adadův chrám

V tom samém chrámovém křídle, jako je Sínův chrám se nachází i chrám boha Adada, který ovšem nemá přímé propojení se Sínovým chrámem. Ačkoliv se jedná o jedinou místnost s rozměry 5.70 x 11.10 metru, architektonicky je řešena podobně – na vyvýšené platformě, jako jeho větší sousedé, například již zmiňovaný chrám boha Sína. V podlaze jsou zapuštěny kamenné nádoby, podobně jako u jiných chrámů a místo oltáře zde figuruje platforma s hlubokou vyvýšenou nikou, které se dá dosáhnout pomocí dvou schodů (Gordon 1936, 122).

Je to hezký příklad toho, jak se nižší důležitost boha Adada v asyrském pantheonu se odráží v méně okázalé architektuře chrámu,

⁸² Autor ovšem uvádí, že zde existuje možnost chyby, neboť identifikovat v archeologických pramenech složky kultury bývá vždy obtížné, s čímž mohou jen souhlasit.

nicméně i tak se jedná o reprezentativní chrámovou budovu (Gordon 1936, 122).

4.3.5 Chrám Ningal, Ninurty a Ey

Během výzkumu v letech 1932 byly odkryty jen prahy dveří těchto tří chrámů⁸³. Nebylo učiněno žádných význačných objevů, vyjma textu v prahu dveří, který byl věnován Ningal. Nálezy z těchto sond tak neodhalily v podstatě o moc víc, než bylo známo z dřívějších zápisků, z doby výzkumu Viktora Placeho. Plně to ukazuje i výzkum Eova chrámu, kde autoři novějšího výzkumu pouze nuceně konstatují, že nenalezli nic nového, co by už nevěděl V. Place před nimi. Zajímavá je informace, že chrámové vstupy si byly sobě navzájem velmi podobné v případě chrámů Ningal, Šamaše, Sína i Ey (Gordon 1936, 108-109). Ukazuje se tak, že ani dobře odvedená archeologická práce nemusí přinést více poznatků, než vhodně zvolená metoda asociace, jakou použil při interpretaci reliktních budov právě Viktor Place (Gordon 1936, 128).

4.3.6 Chrám Sebittu

V chrámu bylo nalezeno přibližně patnáct kamenných oltářů s obětními tabulkami, z nichž každá má stejný tvar. Kulatou špičku a trojnožku jako základnu, spodní rohy dna vytesané ve formě lví tlapy.

4.3.7 Bít chiláni

V oblastech přiléhajících k Mezopotámii, se architektura z větší části vyvíjela nezávisle. Toto zjištění také ztěžuje vysvětlení původu budovy, která se nazývá bít – chiláni. Jednou z prezentovaných teorií je ta, že původ budovy *bít – chiláni* je hledán v Anatolii, odkud si ji Asyřané

⁸³ Jednalo se o místnosti 180 a další, 173 a 192.

údajně vypůjčili od Chetitů a přinesli do vlastní země. Samotná stavba, jejíž půdorys se skládal do šíře (obr. 18), byla přístupná z vnějšku otevřenou sloupovou síní před hlavním vchodem budovy. Stejně uspořádání nacházíme již od 17. století př. n. l. i v Sýrii (Glassner 2004, 249).

Pozdější král Sinacherib si takový dům nechal postavit právě v Dúr Šarrukínu. Realizace této stavby se zřejmě zrodila z obyčejného královského rozmaru. Sinacherib poté opustil Dúr Šarrukín, aby se usadil v Ninive (Glassner 2004, 249).

4.4 Obytná část města

Bohužel jako u většiny městských sídel, a to nejenom na území Mezopotámie, se výzkumu ne-monumentální a ne-chrámové architektury dopřává pouze okrajového zájmu. Přitom ale výzkum i běžného domu může přinést neocenitelné informace o životě tehdejší populace. I v případě lokality Dúr Šarrukín se tak můžeme opřít pouze o zlomkovité znalosti získané při částečném odkryvu uvnitř městských hradeb.

Omezený odkryv byl proveden (na rozdíl od dvou pevností), nicméně jedno velké sídlo se nachází v blízkosti brány B⁸⁴. Další struktury byly odkryty v blízkosti centra města⁸⁵ a chrám umístěný mezi bránou 7 a bránou A⁸⁶ (Frame, Grant 1997, 297). Chrám byl zasvěcen Sebittu, bližší informace o něm viz kap. 4.3.6.

⁸⁴ Budova Z, viz Loud, Altman 1938.

⁸⁵ Budova G, viz Place 1867-1870.

⁸⁶ Viz. Safar 1957.

5 POLITICKÝ VÝZNAM DÚR ŠARRUKÍNU

Z dosavadní práce při pokusu rekonstruovat asyrskou lokalitu Dúr Šarrukín a rozpoznání jejího politického významu se zdá, že město bylo koncipováno jako plně životaschopné a schopné plnit veškeré funkce, které se od starověkého města daly očekávat.

Dle Rizza (2008) chtěl výstavbou města panovník Sargon II. dokázat světu svou touhu po řádu. Soudí tak dle pravoúhlého půdorysu města. Ovšem tato interpretace se mi jeví neúplná, jelikož se v podstatě jednalo o výstavbu nového města takzvaně na zeleném drnu a ne o přestavbu města stávajícího, kde by pravidelný pravoúhlý půdorys uliční sítě už dávno nemusel být patrný. Pravoúhlý charakter města se také zdá jako logické řešení nejen vzhledem ke geomorfologii terénu, ale také vzhledem k logičnosti výstavby celého projektu.

Město bylo dobře vybaveno z hlediska funkce obranyschopnosti, tedy stavbou hradeb a vyspělých bran, které kromě symbolické odstrašující funkce jistě mohly plnit i svou primární funkci, tedy funkci obrannou. K obranné funkci počítám i budovu zbrojnice, jelikož jakékoliv hradby a brány ztrácejí bez patřičného obsazení vojáky smysl. Jistě by bylo zajímavé pokusit se zjistit, jaký počet vojáků byl ve městě reálně přítomen a jaká byla kapacita vojenských budov.

Funkci reprezentativní zastávala ve městě citadela s výstavním palácem panovníka a jeho hodnostářů. Také chrámy na ní jistě měly svůj podíl. Rozsah prací a také neobvyklé řešení citadely, tzn. jejího vysunutí, jakoby mimo areál samotného města může značit další vydělení panovníka a vysokých hodnostářů s rámci sociální hierarchie.

Funkci kultovní zastávaly ve městě chrámy. Zejména chrám boha Nabû byl v Dúr Šarrukínu výstavní. Ani zde tedy projektanti města nic nepodcenili. Jak je patrné i z dopisů, problematice chrámů věnoval Sargon II. velkou pozornost.

Co se týče funkce rezidenční, pak zde je interpretace poněkud složitější, jelikož chybí rozsáhlejší výzkumy v areálu samotného města⁸⁷. Nicméně i zde se zdá, že s Dúr Šarrukínem bylo počítáno jako s plnohodnotným městem, které mělo plnit i funkce ekonomické. Je otázkou, jak by se zde osídlení dál vyvíjelo, kdyby nebylo záhy po smrti Sargona II. opuštěno jako sídelní město. Další důležitou otázkou je pak samotný počet obyvatel města, který se dá jen zhruba odhadnout podle plochy, která je přisuzována obytným domům.

Z hlediska urbanismu ale představuje Dúr Šarrukín jedinečnou příležitost, jak sledovat výstavbu a život města v krátkém časovém období, což se nám u většiny jiných měst nemůže podařit, jelikož se často nachází pod městy současnými.

Z dochovaných písemných pramenů mi přijde vhodné zde zmínit text SAA 1,124⁸⁸ (obr. 19), který pojednává o zajímavém problému, respektive sporu o osidlování Dúr Šarrukínských domů, kdy pisatel Kišir – Aššur⁸⁹ po počátečním tradičním oslovení panovníka reaguje na královo obvinění. Spor se týká domů úředníků či vojenských důstojníků, které byly podle krále nesprávně obydleny⁹⁰. Král doslova Kišir – Aššura obviňuje, že: „Domy jsou již postaveny, podvedl jsi mě, abys je dal svým služebníkům!“ (SAA 1,124).

Kišir – Aššur se ovšem tomuto nařčení brání a králi kontruje a vyzývá ho, aby mu královský eunuch pověděl pravdu, vyzývá ho, aby,

⁸⁷ Tedy mimo paláce, chrámů a dalších větších budov.

⁸⁸ Text by se dal zhruba přeložit jako „Obhajování sebe sama“.

⁸⁹ Guvernér Dúr Šarrukínu.

⁹⁰ Zajímavé by jistě i bylo odhalit, odkud, respektive od koho se panovník tyto informace dozvěděl. Bohužel se mi nepodařilo dohledat text, který předcházela Kišir-Aššurovo odpovědi králi, pokud vůbec existuje.

pokud jsou domy již postaveny, eunuch vešel a sám se přesvědčil o pravdě, kterou Kišir – Aššur obhajuje. Chce tak rozptýlit královy obavy. Tím ovšem text ani Kišir – Aššurovi problémy nekončí. Obvinění krále pokračuje problémem domů jistého Šep – Aššura. Kišir – Aššur k tomu dodává: Pokud jde o domy služebníků Šep – Aššura, o kterých král, můj pán, mi psal: "Proč jsi vzal jejich domy a dal je svým služebníkům?" (SAA 1,124).

Dodává i vysvětlení svého konání: „Když odešel Šep – Aššur do Šimirry, jeho služebníci odešli s ním, tak jsem si vzal jejich domy a dal je Marqasianům⁹¹. Nech Šep – Aššura vládnout jako guvernéra tam, ale jeho služebníci nemusí mít ubytování v Dúr-Šarrukínu. Proč bych je tedy nesměl dát Marqasianům, králi, můj pane, kteří jsou tvými poddanými?“ (SAA 1,124).

A obhajoba pokračuje dále: Řekl jsem králi, mému pánu: "Šep – Aššur nestavěl domy po celou dobu, co zde pobýval. Nyní, když Šep – Aššur postavil dům jako guvernér v Dúr Šarrukínu, byl jsem jmenován jako jeho nástupce, tak jsem vstoupil do jeho domu a poté se v něm usídlil.“ (SAA 1,124).

Zbytek textu je bohužel na několika místech poškozen, čili nejsme schopni přesně říci, jak končí. Nicméně z kontextu tabulky vyplývá, že Kišir – Aššurovi přišlo správné, že po odchodu předchozího guvernéra do jiného města, využije jeho domu pro své účely a příbytky jeho sloužících, kteří odešli s ním, dá do užívání Marqasianům, které obhajuje jako královy poddané. Dodává, že lidé označovaní v textu jako Marqasiané by zde měli žít. Na úplný závěr dopisu je připojen opět pozdrav (SAA 1,124).

Jak je patrné z tohoto dopisu, panovník se o Dúr Šarrukín velice zajímal a snažil se aktivně zasahovat při řešení sporů, které se ho týkaly. Zde je zřejmý spor o přerozdělení majetku, kdy guvernér města Kišir – Aššur zřejmě neuposlechl panovníkovo přání, který, když se o tom dozvěděl, jal se obvinění aktivně řešit.

⁹¹ V anglickém překladu označování jako Marqasians.

6 ZÁVĚR

Vzhledem k rozsahu práce a také k faktu, že Dúr Šarrukín nebyl prozkoumán kompletně, je složité s definitivní jistotou rozpoznat veškeré jeho aspekty. Jakožto ohromný stavební projekt, který byl podmíněn vyspělou administrativou státu, schopností organizace pracovníků, získání potřebných kapacit jak lidských, tak materiálních lze předpokládat, že z hlediska politického měla výstavba v takovém rozsahu ohromný dopad jak na obyvatele Asýrie samotné, tak i na vládce okolních státních celků.

Je nutné zaměřit se na jednotlivé funkce takového multifunkčního objektu, jako je starověké sídelní město. Zejména na ekonomické dopady takové stavby, ale i na funkci reprezentativní, obchodní, obrannou a další. Jistě by bylo zajímavé řešit otázku počtu obyvatel i počtu vojenské posádky města, i když takový problém bude možné řešit jen s velkými obtížemi a pravděpodobně velmi nejistými výsledky.

Politický význam Dúr Šarrukínu nabyl jednoznačné význačnosti za vlády Sargona II., který pro tuto lokalitu evidentně plánoval lepší budoucnost, než jaké se jí nakonec dostalo. Nicméně, jak ukazuje vláda jeho syna Sinacheriba, který téměř okamžitě hlavní město přesunul do Ninive, nebylo to konečné rozhodnutí. Politické těžiště říše se tedy mohlo měnit dle vůle panovníka, což ukazuje na jistou flexibilitu v aparátu státní správy, jelikož takový přesun musel být nutně spojen s dalšími výdaji a administrativními problémy. Je také nutné si uvědomit, že vystavět celé město stálo ohromné množství peněz, materiálních prostředků a lidské síly, což si ale tehdejší Asýrie mohla dovolit. Opět to ukazuje následná vláda panovníka Sinacheriba, který hlavní politické centrum říše přesunul do Ninive, kde propukly významné přestavby a dostavby, které musely být

opět finančně i materiálně dosti náročné. Tyto poznatky nám tedy ukazují, že si to Asýrie mohla relativně snadno dovolit a tím pádem to poněkud snižuje význam výstavby nového hlavního města jako politického střediska. Dle mého názoru byl takovýto akt z velké míry demonstrace asyrské převahy, a to jak materiální, tak z hlediska pracovní síly, kulturní a administrativní. Jistě v tom hrála velkou roli také osobnost panovníka, který tím mohl aktivně budovat svůj odkaz dokonalého vládce, a to jak válečníka, tak i stavitele.

Politický význam lokality lze dle mého názoru také usuzovat podle kvality uměleckých děl a použitého materiálu. V případě mnou sledované lokality se setkáváme s vyspělou formou jak uměleckého ztvárnění města⁹², tak i s použitím kvalitního materiálu na výstavbu samotnou⁹³.

Politický význam Dúr Šarrukínu dokládají v neposlední řadě také písemné prameny, kde korespondence probíhala mezi panovníkem a guvernérem města, popřípadě vysokými chrámovými hodnostáři. Z obsahu dopisů se dozvídáme zajímavé informace o chodu města i jeho podobě a je z nich také patrné, že panovník Sargon II. osobně dbal na jeho výstavbu a rozvoj.

⁹² Například nástěnné reliéfy, barevná výmalba místností (trůnní sál), sochy,...

⁹³ Hojně využití kamene, glazované cihly, zchovalé dlaždice podlah (chrámy) apod.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Frame, G. heslo „Khorsabad“, in: The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East, New York, Oxford 1997, str. 295-298.

Glassner, J. J. 2004: Mezopotámie. 34. století př. n. l. až 539 př. n. l. Lidové noviny.

Gordon, L. 1936: Khorsabad, part 1. Excavations in the Palace and at a City Gate (OIP 38), Chicago.

Gordon, L.; Altman, Ch. 1938: Khorsabad, part 2. The Citadel and the Town (OIP 40), Chicago.

Parpola, S 1987: The correspondence of Sargon II, Part I. Letters from Assyria and the West. State Archives of Assyria Volume I. Helsinki University Press.

Rizza, A. 2008: Asyřané a Babyloňané. Universum.

State Archives of Assyria, sv. 1.

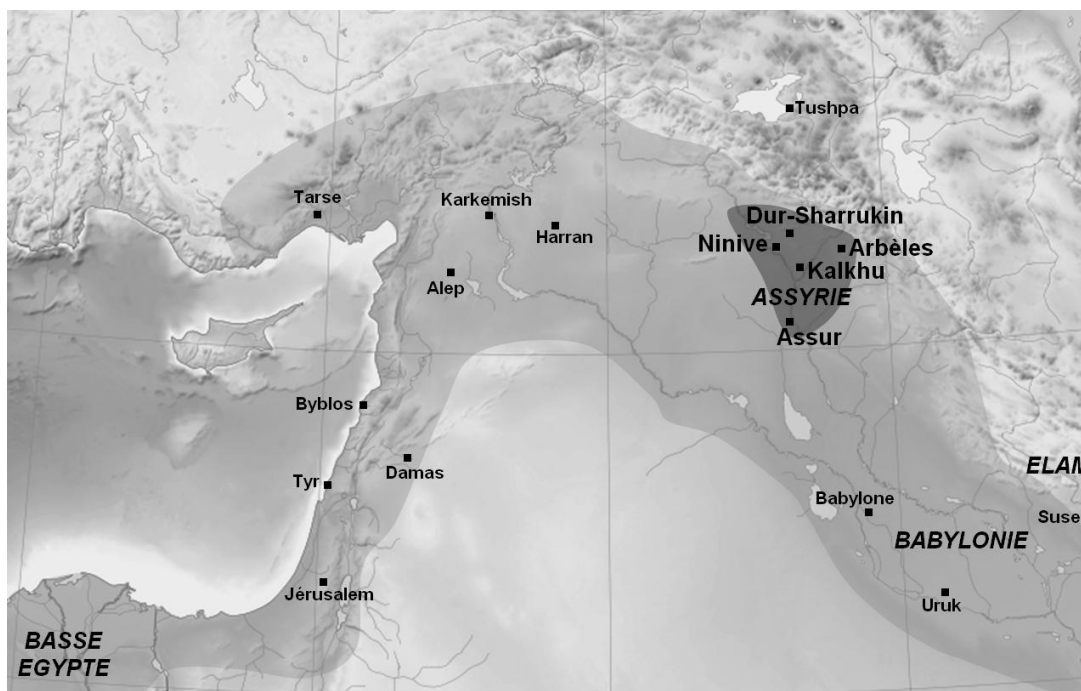
Van de Mieroop, Marc 1997: The Ancient Mesopotamian City. Oxford.

8 RESUMÉ

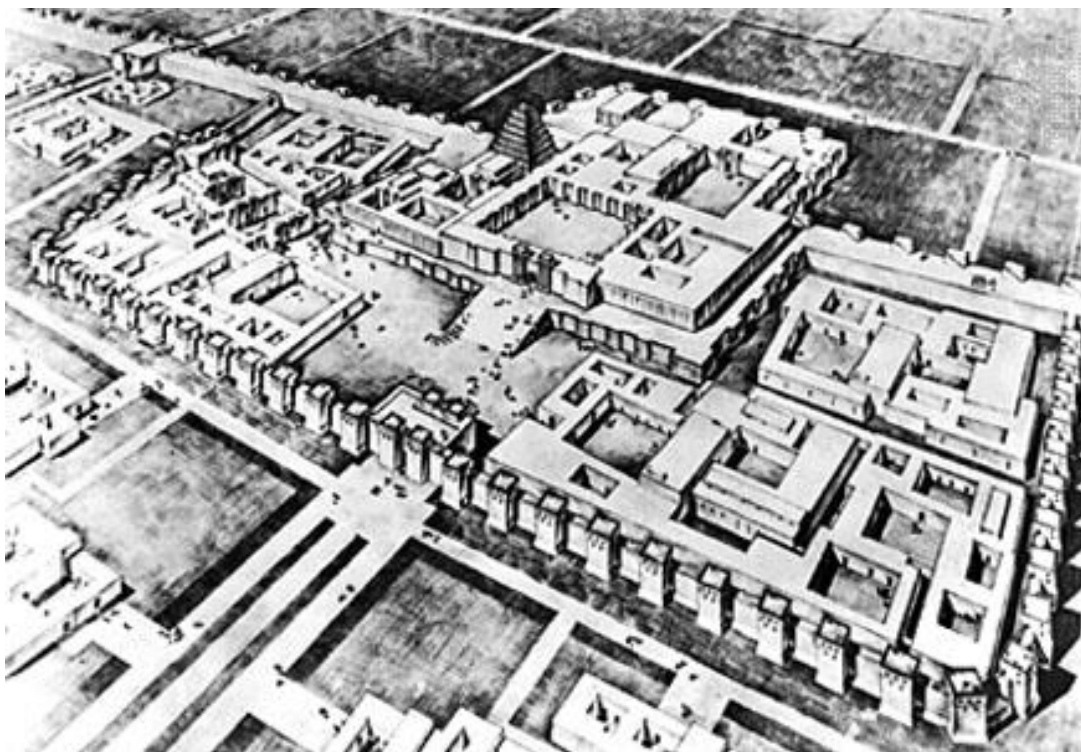
In this work I focused on reconstruction of the site Dur-Sharrukin. Discussed were the historical circumstances of the formation of the town. There was reconstructed the form of the locality and its political significance, too. Described were the most important buildings such as the palace, the temples and other.

Town in Mesopotamia has always had a special status. The city, as urban complex, cannot be considered only from a single perspective. Necessary is here the multidisciplinary approach which I wanted to attempt. Dur-Sharrukin represented a huge construction project, that required advanced state administration, both human and material capacity and organization of labor, too. The construction of such huge extent has had a significant impact both on people in Assyria itself as on the rulers of the neighboring states, it symbolized the Assyrian predominance.

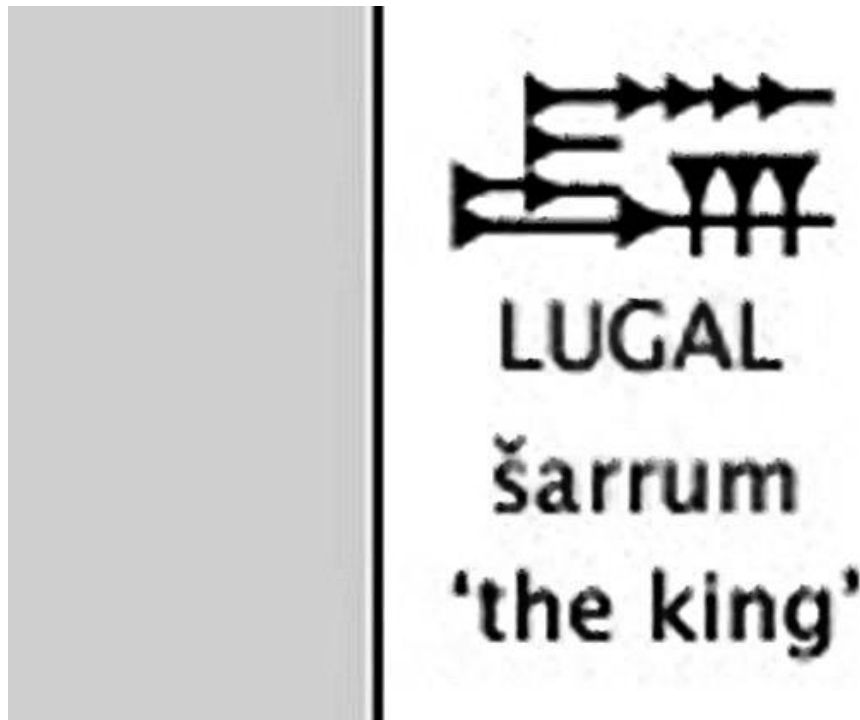
9 PŘÍLOHY

Obr. 1: Mapa centra asyrské moci (zdroj: Near_East_topographic_map-blank.svg).

Obr. 2: Pohled na citadelu Dúr Šarrukínu s vlastní hradbou. (zdroj: <http://media-1.web.britannica.com/eb-media/41/2441-004-56D70C45.jpg>).

Obr. 3: Logogram LUGAL, král (zdroj: <http://www.ancientscripts.com/akkadian.html>).

SAA 01 126. (no title) (CT 53 610)

- o beginning broken away
 - o 1' [x x x x x] [x x]
 - o 2' [x x x x x]-e ina IGI ^m [x x]
 - o 3' [x x x la]- ap-qi -di
 - o 4' [x x x x x] Ì-MEŠ ša ^mGIR. 2—*aš-šur*
 - o 5' [x x x x x] ARAD-MEŠ *li-di-na-šú-nu*
 - o 6' [x x x x] UGU -*šú-nu*
 - o 7' [x x x UD x]- KÁM Á. 2-*ni*
 - o 8' [x x x x x] *nu-ta-mi-* id
 - o 9' [x x x x] né -e-pa- áš
- rest broken away
- r destroyed

Obr. 4: SAA 1,126.

SAA 01 127. (no title) (CT 53 818)

- o 1 [a-na LUGAL be-li]-ia
o 2 [ARAD-ka ^mki-sir—aš-šur lu] DI-mu a-na-na
o 3 [LUGAL be-li-ia ša LUGAL] be-li iš-pur-am-ni
o 4 [ma-a x x x x]-ia ina IGI
o 5 [x x x x x x] x a-na-ku
o 6 [x x x x up]-ta-at-ti-tu-u
o 7 [x x x x KI].TA-uš-šú ip-taq-du
o 8 [x x x x]-ni ú-sa-ti-ru
o 9 [x x x up]-ta-at-ti-tu-u
o 10 [x x x LÚ^v.DIB]—KUŠ PA-MEŠ šu-ú
rest broken away
r beginning broken away
r 1' [x x x x x] URU.NINA? [x x]
r 2' [x x x x]-MEŠ ša URU.ŠÀ—URU [x x]-li-šú-mu*
r 3' [x x x ša] URU.arba-il ša URU.[x x]
r 4' [x x x x x] LÚ^v.qa-tin-ni
r 5' [x x x x x x x]-bu-ti
r 6' [x x x x x x x] da-na
r 7' [x x x x x x x x]

Obr. 5 : SAA 1,127.

SAA 01 131. Meeting the King in Babylon (ABL 0842)

- o 1 *a-na* LUGAL [*be-lí-ia*]
-
- o 2 ARAD-*ka* ^mŠEŠ—*lu-ur*-[*šá*] [*ka-ri-ib-ka*]
- o 3 *ša a-na ba-laṭ* ZI-MEŠ *ša* [LUGAL EN-*ia*]
- o 4 UD-*mu-us-su* ^dEN* ^dPA *ú-ṣal*-[*lu-u*]
- o 5 ^dAG ^dAMAR.UTU *a-na* [LUGAL] [EN]-*ia*
[*lik*]-[*ru-bu*]
- o 6 *d*.EN ^d[AG x x x x x] [x x x x x]
- o 7 *ú* [*a*]-[x x x x x x x x x]
- o 8 [x x x x x x x x x x x]
- rest broken away
- r beginning broken away
- r 1' [x x x x x x x x x] [x x]
- r 2' [*ša* LUGAL *be-lí iš-pur*]-[*am*]-*ni ma*-[*a*] [*ina*
ITI.BARAG]
- r 3' [*ina pa-ni-ia*] [*a*]-*ka a-di* [UD 04[?]-KÁM]
- r 4' [*ša* ITI.DIRI] ŠE *du₆-lu ug-da*-[*da-mar*]
- r 5' UD 05-KÁM ITI.DIRI.ŠE TA^v URU.BÀD—[MAN]
—[GIN]
- r 6' *uṣ-ša-a a-di la* ITI.BARAG *pa-am* [LUGAL] [EN-*ia*
a-na-ku]
- r 7' ^dAG ^dAMAR.UTU *a-na* LUGAL *be-lí-ia* [*lik-ru-bu*]
- r 8' *ša* LUGAL *be-lí a-na* KÁ.DINGIR. [RA] [KI *iq-ra-*
am-ni-ni]
- r 9' *d*.EN *am-mar-u-ni a**. [EN] [*a-na* LUGAL *be-lí-ia*]
- r 10' *a-kaṣ-rab-u-ni* IGI- [MEŠ] [*ša* LUGAL *be-lí-ia*]
- r 11' *am-mar-u-ni kaq*-[*qu*]-[*ru pa-am* LUGAL EN-*ia*]
- r 12' *a-na-áš-ši-ig-u*-[*ni* LUGAL *be-lí* *ṣe-e-mu*]
- r 13' *i-šak-kaṣ-am-ni*-[*ni* x x x LUGAL]
- r.e. 14 *be-lí*-[*ia*]* [x x x x]

Obr. 6: SAA 1,131.

- o 1 a-na LUGAL EN-ia
o 2 ARAD-ka^m ina—IM—EN—a-lak
o 3 lu-ú šul-mu a-na MAN EN-ia
o 4 ^dPA ^dMES a-na MAN EN-ia lik-ru* -bu
o 5 DINGIR-MEŠ a-ši-bu-te URU.BÀD—MAN—GIN
o 6 UD-MEŠ GÍD.DA-MEŠ a-na MAN EN-ia liđ-di-nu
o 7 UN-MEŠ GUD-MEŠ ša TA^v
o 8 URU.gu-za-na na-su-ni-ni
o 9 a-di URU.ša-bi-ri-šú
o 10 ina ir-ti-šú-nu at-ta-lak
o 11 a-ta-šar a-ta-ḫa-ár
o 12 GIŠ.MI ú-sa-a^d bit
o 13 i-ba-ši LAL-e ina ŠÀ-^𒀭bi^𒀭
o 14 ^mki-na-a LÚ^v.MÁ.LAH₄ KUŠ.maš-kir* 03 ZI
o 15 ^msa-am-da—pi-i LÚ^v.NU.GIŠ—ur-qi 03 ZI
o 16 ^mḫu-li-i LÚ^v.ENGAR 05 ZI
o 17 ^mku-za-a LÚ^v.ša—sa-ga-te-šú* 04 ZI
o 18 PAB 15 ZI LAL-e ša GIŠ.ZU-ia
o 19 TA^v ŠÀ URU.ša-bi-ri-šú
b.e. 20 LÚ^v.gur-bu-tú ina UGU-ḫi-šú-nu
b.e. 21 a-na URU.gu-za-na <\$ur\$>
b.e. 22 ú-sa-ḫi-ir
r 1 nu-uk a-lik re-e-ḫi-te UN-MEŠ
r 2 i-ša al-ka bi-la
r 3 ina šad-dàq-diš LUGAL EN ina KÁ.DINGIR
r 4 i-ḫi-tar-ðu-u-ni ša-az-bu-su
r 5 ša 02 me GI.DU₂-MEŠ
r 6 a-na ðul-li ša É—^dPA a-ti-dim
r 7 ú-ma-a^m PAB—TUKU-[šⁱ*]
r 8 iq-ḫ-bi-^𒀭a^𒀭 ma-a ša 02 me
r 9 GI.DU₂-MEŠ re-e-šú i-ši
r 10 an-nu-rig^m SUḪUŠ—KÁ.DINGIR
r 11 ina va-am LUGAL EN-ia liš-ú-lu
r 12 šum-ma šu-u i-da-am
r 13 a-na-ku la-dim-ni*
r 14 mi-i-nu ša LUGAL EN
r 15 i-qa-bu-ú-ni
r 16 02 qa NINDA-MEŠ 02 qa KAŠ-MEŠ ša
LÚ^v.MAŠ.MAŠ
r 17 01 qa NINDA-MEŠ 01 qa KAŠ-MEŠ ša LÚ^v.láḫ-ḫi-ni
r 18 PAB 06 qa NINDA-MEŠ KAŠ-MEŠ gi-nu-u
r 19 ut-ru ša É—^dAG
c.e. 20 LUGAL EN lu ú-di
c.e. 21 a-na me-me-ni la-ra-qa

Obr. 7: SAA 1,128.

SAA 01 125. An Earthquake at Dur-Šarruken (ABL 0191)

- o 1 [a-na LUGAL] EN-ia
 o 2 ARAD-ka ^mki-šir—aš-šur
 o 3 lu DI-mu a-na LUGAL EN-ia
 o 4 TA^v URU.mil-gi-a
 o 5 a-na URU.BÀD—MAN—GIN
 o 6 a-ta-al-ka
 o 7 iq-ṭi-bu-u-ni
 o 8 ma-a ri-i-bu
 o 9 UD 09-KÁM ša ITI.ŠE
 o 10 ina URU.BÀD—MAN—GIN
 o 11 ir-tú-a-ba
 o 12 i—su-ri LUGAL
 o 13 be-lí i-qab-bi
 o 14 ma-a a'-u ŠUB-tú
 b.e. 15 [ina] ŠÀ BÀD <\$x\$>
 b.e. 16 [la*] me-me-ni
 r 1 DI-mu a-na É—DINGIR-MEŠ* -te
 r 2 a-na si¹-qur¹-e-te
 r 3 a-na É.GAL
 r 4 a-na BÀD
 r 5 a-na É-MEŠ ša URU gab-bi
 r 6 ŠÀ-bu ša LUGAL
 r 7 EN-ia lu-u DÙG.GA
 r 8 ma-a²-da ina ši-a-ri
 r 9 ina li-di-iš
 r 10 LUGAL be-lí i-šam-me
 r 11 [ma]- a a-ta-a taš-me
 r 12 [la-a] taš-pu-ra
 r 13 [ina] UGU šu-u
 r.e. 14 [a-na] LUGAL [EN-ia]
 r.e. 15 [a-sap-ra]

Obr. 8: SAA 1,125.

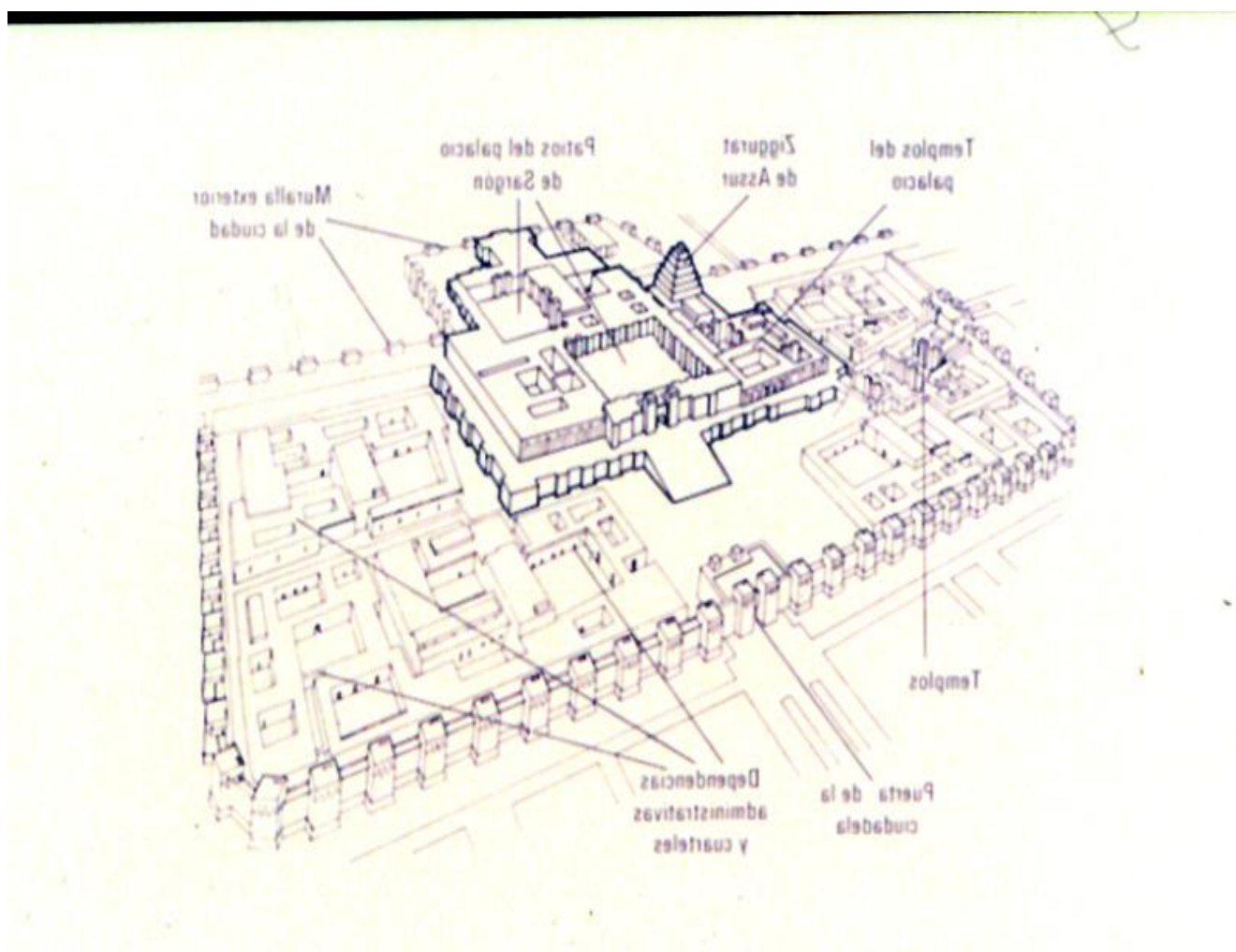

FIG. 5.—GATE 7, FROM WITHIN THE CITY

Obr. 9: Brána označována jako č. 7 (podle Gordon 1936).

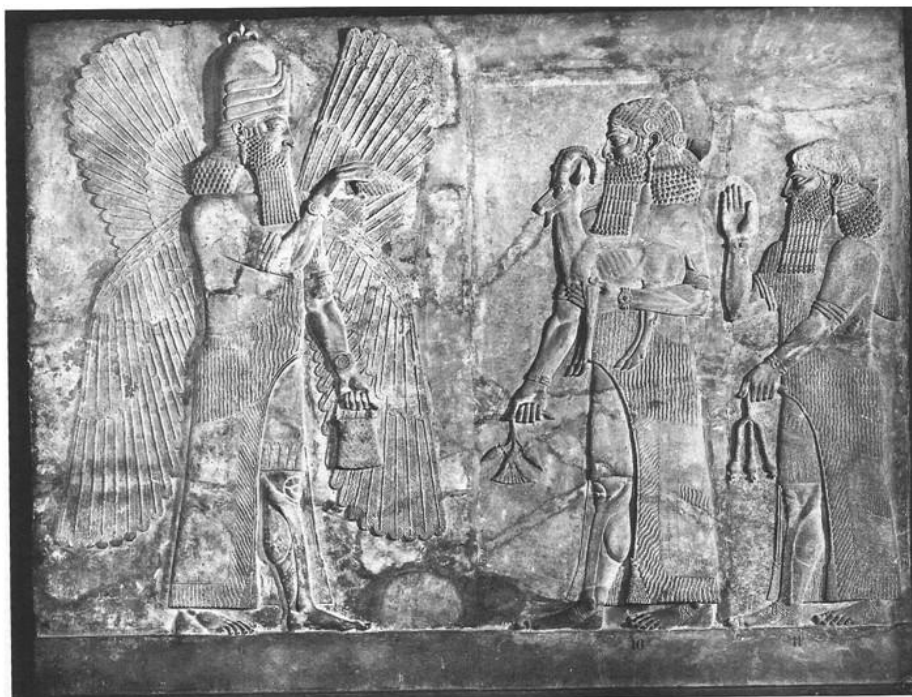
Obr. 10: Zničení Sús (zdroj: <http://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Susa-destruction.jpg>).

Obr. 11: Rekonstrukce Dúr Šarrukínu (zdroj: <http://snap3.uas.mx/RECURSO1/diapositivas/historia%20del%20arte/8-03%20%20cultura%20del%20medio%20oriente/20.Reconstruccion%20Khorsabad.jpg>).

Obr. 12: Okřídlený býk s lidskou hlavou strážící vchod do paláce Sargona II. Dúr Šarrukín (podle Frame, Grant 1997).

Obr. 13: Reliéf znázorňující ochranné božstvo (podle Gordon 1936).

SAA 01 132. Organizing the Cult of Dur-Sarruken (ABL 0841)

- b.e. 1 *a-na* LUGAL [*be-li-ia*]
- o
- o 2 ARAD-*ka* ^mŠEŠ—*lu*-[*ur*]-[*ši ka-ri-ib-ka ša a-na*]
- o 3 *ba-laṭ* ZI-MEŠ *ša* LUGAL [EN-*ia* UD-*mu-us-su d*.EN^dPA]
- o 4 *ú-sal-lu-u* ^dAG ^dAMAR.UTU [*a-na* LUGAL EN-*ia* *lik-ru-bu*]
- o 5 *ša* LUGAL *be-li iš-pur-an-ni* [ma]-[*ki-i dul-lu ga-mir-u-ni*]
- o 6 *ù* DINGIR *a-na šub-ti-šú ú-šib*-[*u-ni ma-a ina pa-ni-ia al-ka*]
- o 7 ^mmar-*di-i* LÚ^v.SAG *ma-a a-na-ku*-[ma] [la-al-lik *ma-a ku-um*]
- o 8 *at-ta tal-lak-u-ni i-ti-iz du*-[ul-lu x x x x]
- o 9 *ù* DINGIR *a-na šub-ti-šú uš-šab*-[*u-ni x x x*]
- o 10 *ša-lim-tu ta-da-bu-ub* *ù a-na*-[*ku a-na* ^mmar-*di-i*]
- o 11 *aq-ṭi-bi mu-uk am—mar ta*-[aq]-[*bū-u-ni ina e-gir-ti*]
- o 12 *šu-ur še-bil mu-uk a*-[na] [LUGAL-*ma šá-áš-me*]
- o 13 *mu-uk ú-šá-ad** *ú-na-ad* [x x x x x x]
- o 14 *šum-ma bir-ṭi šum-ma la bi-ir-ṭi* [x x x ^dEN ^dAG DINGIR-MEŠ-*ka*]
- o 15 *lu-ú-du-ú šum-ma du*⁶ *-la-ti* [*am—mar ina tar-ṣi*]
- o 16 LUGAL-MEŠ-*ni* AD-MEŠ-*ka ep-šá-a*-[ni] [*a-na dul-la-ti*]
- o 17 *ša ina tar-ṣi* LUGAL *be-li-ia* [ep]-[*šá-a-ni x x x*]
- o 18 *muš-la-ni i-ba-áš-šú-u-ni* [x x x x x x]
- o 19 [šá] AD^{*}-MEŠ-*ni lu-u ina pa*-[na]-[*tu-x x x x x*]
- o 20 [x x x x] [x x x x] [x x x x x x]
- at least 20 lines broken away
- r beginning (at least 20 lines) lost
- r 1' [x x x] [lu^{*}-ka^{*}-lim^{*}] [x x x x x x]
- r 2' *il-lak-u-ni* LUGAL [x x x x x x]

- r 3' *né-ta-pa-áš* UD 15-[KÁM x x x x x]
- r 4' KASKAL—LUGAL-MEŠ-*ni* [x x x x x x]
- r 5' *um*-[taš^{*}]-[x x x x x x x x]
- r 6' *ki*-[x x x x] *šar* [x x x x]
- r 7' [it-tu[?]]-šib UDU-MEŠ^{*} 01 *me a*—UGU [x x x x x]
- r 8' *ša* GIŠ.SAR *gab-bu maš-ka-na-ti* [ni^{*}]-[x x x x x x x]
- r 9' DINGIR *ut-tam-miš pa-na-at* DINGIR IR.NUN^{*} DU^{*} [x x x x x x x]
- r 10' *mu-uk a-na ša* URU.NINA^{*} *di*-[ni^{*}]-[x x x x x]
- r 11' *ki-i ša* URU.*ni-nu-a ma*^{*}-[li^{*}]-[x x x x x x]
- r 12' *ina* URU.NINA *la a-mur-ú*-[ni x x ŠA-bu *ša* LUGAL EN-*ia*]
- r 13' *lu* DÙG.GA LUGAL *be-li liq*-[bi]-[*ma-a x x x x x x*]
- r 14' LUGAL *be-li lu la i-qab-bi* [*ma-a x x x x x x*]
- r 15' *ša* LUGAL-MEŠ-*ni i š-bat-u-ni* [an]-[x x x x x x]
- r 16' *la ki-i ma-ḫa-zi la*-[bi^{*}]-[ru-ti x x x x]
- r 17' *d*.EN ^dAG TA^v LUGAL EN-*ia* [*sal-mu x x x x a-na* LUGAL EN-*ia*]
- r 18' *it-tam-nu d*.EN ^dAG BALA^{*} [x x x x x x x]
- r 19' *ša* KUR—URI.KI LUGAL *be-li* [x x x x x x x]
- r.e. 20 *e-pi-šú* [x x x x x]
- r.e. 21 *a-na* LUGAL [x x x x x x x x]

Obr. 14: SAA 1,132.

SAA 01 129. Providing Sheep for Offerings at the Nabu Temple (ABL 11)

- o 1 [a-na LUGAL EN-ia]
 o 2 [ARAD-ka^m ina—IM—EN—a-lak]
 o 3 [lu-ú šul-mu a-na MAN EN-ia]
 o 4 [^dPA ^dMES a-na MAN EN-ia lik-ru-bu]
 o 5 [DINGIR-MEŠ] a-ši-[bu-te] URU.BÀD
 —[MAN—GIN]
 o 6 UD-MEŠ GÍD.DA-[MEŠ] a-na [MAN EN-ia]
 o 7 lid-din-[nu] UDU-MEŠ dà-ri-[e]
 o 8 ša MAN be-li a-na É—^d[PA]
 o 9 ik -sur-u-ni ina ki-i š-ri [o]
 o 10 [ša] ŠÀ URU-ia sad-ru [o]
 o 11 [x] tur [x x x x x]
 o 12 [x] li[?] [x x x x x]
 rest broken away
 r beginning broken away
 r 1' la i* -di* -[nu x x x x x]
 r 2' ina É.GAL [x x x x x]
 r 3' ma-a šal x [x x x x x]
 r 4' aq-ta-[x x x x x]
 r 5' ú-ša -[x x x x x]
 r 6' ú-ma-a [x x x x x]
 r 7' ma-a x [x x x x x]
 rest uninscribed

Obr: 15: SAA 1,129.

SAA 01 130. (no title) (ABL 0990)

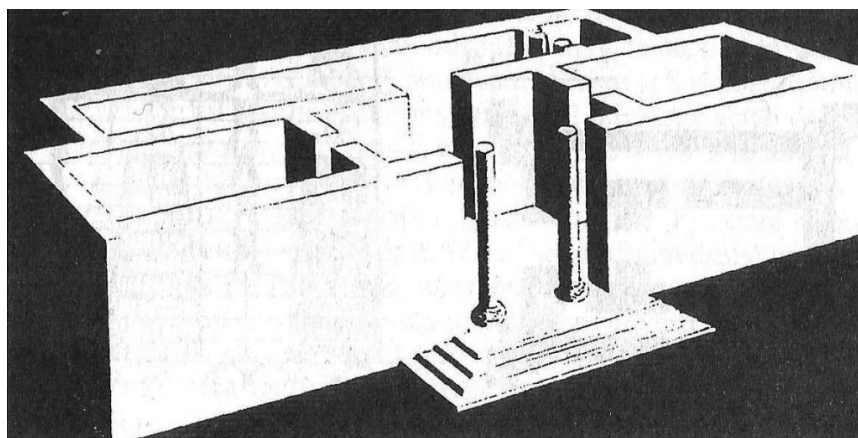
- o 1 [a-na] LUGAL EN-ia
o 2 [ARAD-ka] ^mina—IM—EN—DU-ak
o 3 [lu-ú] šul-mu
o 4 [a-na] LUGAL EN-ia
o 5 [d] AG dAMAR.UTU
o 6 [a-na] LUGAL EN-ia
o 7 [lik]-ru-bu
o 8 [DINGIR-MEŠ] a-ši-bu-tú
o 9 [URU]. BÀD—MAN—GI.NA
o 10 [UD-MEŠ] GÍD.DA-MEŠ
o 11 [a-na] LUGAL EN-ia
o 12 [li]d]-di-nu
b.e. edge uninscribed
r 1 [x x] ša LUGAL [be-li]
r 2 [x x x x x]
r 3 iš*-pu*-ra*-[an-ni x x]
r 4 [e]-tar-bu-[u-ni]
r 5 [a-na] LUGAL EN-ia*
r 6 [x x x] x [x x x]
r 7 [x x x x x]
r 8 [x x x LUGAL] EN-ia
r 9 [x x x x x]
r 10 [x x x x x] x

last two lines broken away

Obr. 16: SAA 1,130.

Obr. 17: Pozůstatky glazovaných dlaždic nalezených na levé straně od vstupu do Šamašova chrámu (podle Gordon 1936).

Bīt-chiláni ve městě Dūr-šarru-kénu

Obr. 18: Rekonstrukce Bīt-chiláni ve městě Dūr-šarru-Kénu (podle Glassner 2004).

SAA 01 124. Fending off Accusations (ABL 0190)

o 1 [a-na] LUGAL be-lí-ia
 o 2 ARAD-ka^mki-sir—aš-šur
 o 3 lu šul-mu a-na LUGAL be-lí-ia
 o 4 ina UGU É-MEŠ ša LÚ^v.mu-šar-ki-sa-a-ni
 o 5 ša LUGAL be-lí iš-pur-an-ni ma-a É-MEŠ
 o 6 ra-a^{šp}-pa-a-te ši-na ma-a ta-sa-la-‘a-an-ni
 o 7 ma-a ba-si ta-da^{*}-ni a-na LÚ^v.ARAD-MEŠ-ka
 o 8 TA^v ma-ši-in a^{*}-[na]-ku^{*} la ke-e-tu
 o 9 ina pa-an LUGAL EN-ía ad^{*}-da-bu-ub-ú-ni
 o 10 LÚ^v.SAG ša LUGAL EN-ía lil-li-ka
 o 11 ša ke-e-tu TA^v LUGAL EN-ía i-da-bu-ub-u-ni
 o 12 É-MEŠ an-na-te ša LÚ^v.mu-šar-ki-sa-a-ni
 o 13 le-mu-ru šim-ma É-MEŠ ra-a^{šp}-pa-a-te
 o 14 ši-na lil-li-ka a-na LUGAL EN-ía
 o 15 li-qi-bi še-mi-i-šú LUGAL be-lí
 o 16 a-na ši-it-š-ia liš-kun^{*} ma-a a-ta-a
 o 17 la ke-e-tu i-se-e-a ta-da-bu-ub
 o 18 ina UGU É-MEŠ ša LÚ^v.ARAD-MEŠ ša^mGÌR.2
 —aš-šur
 o 19 ša LUGAL be-lí iš-pur-an-ni ma-a a-ta-a
 o 20 É-MEŠ-šú-nu ta-áš-ši a-na LÚ^v.ARAD-MEŠ-ka
 o 21 ta-din a-ki^mGÌR.2—aš-šur a-na URU.ši-mi-ri
 o 22 il-lik-u-ni LÚ^v.ARAD-MEŠ-šú i-se-e-šú
 o 23 it-tal-ku É-MEŠ-šú-nu at-ti-ši
 o 24 a-na LÚ^v.mar-ḫa-sa-a-a at-ti-din
 o 25^mGÌR.2—aš-šur an-ma-ka LÚ^v.NAM-ú-tu
 o 26 lu-pi-iš LÚ^v.ARAD-MEŠ-šú É-MEŠ
 r 1 ina URU.BÀD—MAN—[GIN lu la ú-kal-lu]
 r 2 a-na LÚ^v.mar-ḫa-sa-a-a
 r 3 LÚ^v.ARAD-MEŠ ša^{*} LUGAL [EN-ía a-ta-a]
 r 4 la-da-na a-na LUGAL EN-ía^{*} [aq-š-bi-i]
 r 5 mu-uk^mGÌR.2—aš-šur TA^v mar an-^{*}[na-ka-ni]

r 6 É la e-pu-šú ú-ma-a^m[GÌR.2—aš]-šur^{*}
 r 7 É a-ki LÚ^v.EN.NAM ša URU.BÀD—[^mMAN
 —GI].NA^{*}
 r 8 e-tap-áš a-na-ku ina ku-mu-uš^{*}-[šú x x]
 r 9 pa-aq-da-ku e-tar-[ba ina É-šú]
 r 10 at-tu-ši-bi a-na [x x x x x]
 r 11 a-na LÚ^v.NAM-ú-[te x x x x]
 r 12 LÚ^v.ARAD-MEŠ-šú i-se^{*}-[e-šú x x x]-šú^{*}-nu^{*}
 r 13 i-si-šú [lu]-ú i^{*}-[x x x x LÚ^v].ARAD^{*}-MEŠ
 r 14 ša LUGAL^{*} [x] na^{*} [x x x x x x] x

 r 15 lu-ša^{*}-[x x x x x x x]
 r 16 É-MEŠ [x x x x x x x]-ka
 r 17 TA^v EN^{*} [x x x x x x x] x
 r 18 an-na-ka [x x x x LÚ^v.mar-ḫa]-sa-a-a
 r 19 LÚ^v.ARAD-MEŠ [ša LUGAL EN-ía] lu-ši-bu^{*}
 rest uninscribed